

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΝΑΔΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ:
ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΦΟΙΤΗΤΡΙΩΝ: ΧΑΓΙΑΝΝΗ ΕΥΤΥΧΙΑ

ΑΝΔΡΕΟΥ ΦΑΝΟΥΛΑ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΑ: ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΠΙΣΙΜΙΣΗΣ

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2013

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Κύπρος μετά το 2000 διέγραψε μια υποδειγματική πορεία σε ό,τι αφορά τα οικονομικά της. Το 2004 έγινε δεκτή στην Ευρωπαϊκή Ένωση κατά τη μεγάλη διεύρυνση της κοινότητας και μετά από τρία μόλις έτη εκπλήρωσε τα κριτήρια του Μάαστριχτ και έγινε μέλος της Ευρωζώνης υιοθετώντας το κοινό νόμισμα.

Ωστόσο, παρά τα εξαιρετικά της οικονομικά μεγέθη, τις μεγάλες κεφαλαιακές εισροές και την εξωστρεφή ιδιοσυγκρασία του τραπεζικού της τομέα, υπήρχαν φορείς που τόνιζαν ότι η οικονομία είχε δομικές αδυναμίες και ανισορροπίες που την καθιστούσαν ευάλωτη σε εξωγενείς παράγοντες. Όμως, οι απόψεις αυτές έμεναν στο περιθώριο αφού τα κέρδη και τα οφέλη της ανάπτυξης δεν άφηναν περιθώριο.

Έτσι, αρχικά η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 και στη συνέχεια η οικονομική κρίση της συγγενούς ελληνικής οικονομίας, έβγαλαν στην επιφάνεια όλα τα προβλήματα και οδήγησαν την κυπριακή κυβέρνηση στο αίτημα για διεθνή οικονομική βοήθεια το 2012. Εντούτοις, τον Μάρτιο του 2013 οι πιέσεις στο τραπεζικό σύστημα εντάθηκαν και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα απείλησε με διακοπή της παροχής ρευστότητας. Η λύση δόθηκε με μια άνευ προηγουμένου απόφαση, να δοθεί στην Κύπρο ένα οικονομικό πακέτο βοήθειας συνοδευόμενο από «κούρεμα» των ανασφάλιστων καταθέσεων, περιορισμούς στην κίνηση κεφαλαίων και δραματική συρρίκνωση του τραπεζικού τομέα.

Η απόφαση αυτή άλλαξε τη ροή της ιστορίας της κυπριακής οικονομίας και οι συνέπειες δεν είναι ακόμα εμφανείς. Θα επηρεάσουν όλο το φάσμα της κοινωνίας το επόμενο διάστημα και θα απαιτήσουν τον πλήρη μετασχηματισμό του οικονομικού μοντέλου ώστε η χώρα να επιστρέψει σε βιώσιμη ανάπτυξη.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	i
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
1. Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ.....	4
1.1 Οι ρυθμοί ανάπτυξης την πρόσφατη περίοδο.....	4
1.2 Οι μακροοικονομικές ανισορροπίες της Κύπρου.....	6
1.3 Πληθωρισμός και Αγορά Εργασίας.....	11
2 ΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ.....	13
3 Η ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ.....	211
4 Η ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ.....	244
4.1 Οι τελευταίες μακροοικονομικές εξελίξεις.....	244
4.2 Το Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής.....	37
4.3 Προς ένα νέο οικονομικό μοντέλο.....	46
5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	50
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ.....	52

ΛΙΣΤΑ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Εικόνα 1-1 Πραγματικοί Ρυθμοί ανάπτυξης (1996 – 2012).....	5
Εικόνα 1-2 Σύνθεση ΑΕΠ (2004 – 2012).....	6
Εικόνα 1-3 Δημοσιονομικό ισοζύγιο και κυβερνητικό χρέος	8
Εικόνα 1-4 Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και εξωτερικό χρέος	9
Εικόνα 2-1 Σύνθεση Καταθέσεων	14
Εικόνα 2-2 Σύνθεση Δανείων	15
Εικόνα 2-3 Μέγεθος τραπεζικού τομέα	17
Εικόνα 4-1 Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία	47

ΛΙΣΤΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 2-1 Σύνθεση δανειακού χαρτοφυλακίου κυπριακών τραπεζών	16
Πίνακας 4-1 Μειώσεις δαπανών σύμφωνα με το Μνημόνιο	43

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η συμφωνία της 25ης Μαρτίου 2013, για ένα πακέτο διάσωσης ύψους € 10 δις., που συνοδεύεται από ένα δρακόντειο πρόγραμμα προσαρμογής για την κυπριακή οικονομία, αποτέλεσε μια κρίσιμη καμπή όχι, μόνο για την Κύπρο αλλά και για την Ευρωπαϊκή Ένωση στο σύνολό της. Ήταν η πρώτη φορά που η λογική της «bail-in¹» διάσωσης τέθηκε σε εφαρμογή για την αντιμετώπιση των οικονομικών προβλημάτων του κλάδου. Ως εκ τούτου, λειτούργησε ως προοίμιο και στο σχεδιασμό ενός πανευρωπαϊκού πλαισίου εξυγίανσης των τραπεζών, το οποίο με τη σειρά του είναι το πιο σημαντικό βήμα στην προσπάθεια για μια Τραπεζική Ένωση.

Οι υποστηρικτές της εφαρμογής του bail-in ισχυρίζονται ότι η απόφαση αυτή θα σπάσει αποφασιστικά τον φαύλο κύκλο μεταξύ των τραπεζών και του δημοσίου χρέους, δεδομένου ότι καθιστά τους χρηματοδότες της τράπεζας, συμπεριλαμβανομένων των ανασφάλιστων καταθετών, ως υπεύθυνους για τη φερεγγυότητά τους, ελαχιστοποιώντας έτσι το κόστος για τους φορολογούμενους. Επιπλέον, χρησιμοποιούν το επιχείρημα ότι η υπόθεση της Κύπρου θα ενεργεί ως παράδειγμα ότι ένα μοντέλο ανάπτυξης που χτίστηκε γύρω από χρηματοοικονομικές υπηρεσίες που βασίζονται στην προσέλκυση κεφαλαίων με υψηλά επιτόκια, χαμηλούς φορολογικούς συντελεστές και αμφίβολης προέλευσης χρήματα δεν μπορεί να διατηρηθεί σε μακροπρόθεσμη βάση.

Από την άλλη πλευρά, μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι η απόφαση αυτή είναι άδικη στο βαθμό που μπορεί να χαρακτηριστεί επιλεκτική. Μπορεί μάλιστα να υποστηριχτεί ότι συνιστά νόθευση της αρχής της αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών μελών, η οποία βρίσκεται στον πυρήνα της διαδικασίας ευρωπαϊκής ενοποίησης. Ενώ η αυστηρή καταπολέμηση των χρημάτων που προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), δεν υπάρχει καμία οικονομική λογική ως προς το γιατί το μέγεθος του τραπεζικού τομέα ως προς το ΑΕΠ πρέπει να ισούται με τον

¹ Δηλαδή της διάσωσης των τραπεζών με ίδια μέσα (μέτοχοι, ομολογιούχοι, καταθέτες) και όχι με χρήματα των φορολογούμενων (bail – out).

ευρωπαϊκό μέσο όρο. Αντί αυτού, η πιθανότητα κόστους για τους φορολογούμενους θα μπορούσε να ελαχιστοποιηθεί αν η τραπεζική εποπτεία συμβάλει στην σωστή αξιολόγηση των κινδύνων και διεξάγεται με σύνεση. Ακόμα πιο σημαντικό, η απόφαση αυτή γέννησε αμφιβολίες για την ασφάλεια των καταθέσεων και αυτό είναι κάτι εξαιρετικά επικίνδυνο γιατί οδηγεί σε αποσταθεροποίηση τον ήδη εύθραυστο χρηματοοικονομικό τομέα της Ευρωζώνης και μπορεί να την μετατρέψει σε μια «τοξική» ζώνη για την παγκόσμια οικονομία.

Σε κάθε περίπτωση, τα δραματικά γεγονότα του Μαρτίου του 2013 οδηγούν την Κύπρο στην ανάγκη να επανεξετάσει ολόκληρο το μοντέλο ανάπτυξής της. Σε βραχυπρόθεσμο και μεσοπρόθεσμο ορίζοντα, η Κύπρος αντιμετωπίζει την πρόκληση του περιορισμού της δυνητικά απότομης μείωσης του ΑΕΠ και της δημιουργίας των μηχανισμών για την γρήγορη έξοδο σε βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη μέσω της εφαρμογής ενός απαιτητικού προγράμματος δημοσιονομικών, χρηματοοικονομικών και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Μακροπρόθεσμα, η Κύπρος πρέπει να αναζητήσει ένα πιο ισορροπημένο μοντέλο ανάπτυξης ώστε να περιορίσει την υπερβολική εξάρτηση από τον χρηματοοικονομικό τομέα και τη μεταβλητότητα των χρηματαγορών. Αν και η φιλοδοξία του να συνεχίσει να λειτουργεί επιχειρηματικό κέντρο δεν θα εγκαταλειφθεί, ένα πιο διαφοροποιημένο μοντέλο πρέπει να επιδιωχθεί, το οποίο θα διευκολύνει την αποκατάσταση της ευημερίας χωρίς τις μακροοικονομικές ανισορροπίες του παρελθόντος.

Στο πλαίσιο αυτό, στην παρούσα εργασία θα επιχειρηθεί να διεξαχθεί μια σφαιρική ανάλυση των συνθηκών της κυπριακής οικονομίας πριν και μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης. Η εργασία διαρθρώνεται ως εξής: στο κεφάλαιο 1 θα αναλυθεί η κατάσταση της οικονομίας πριν την κρίση, περισσότερο σε μακροοικονομικό πλαίσιο. Το Κεφάλαιο 2 θα επικεντρωθεί στο τραπεζικό σύστημα που αποτελεί τον πυρήνα του παλιού οικονομικού μοντέλου της Κύπρου, ενώ το Κεφάλαιο 3 θα αναλύσει τον γεωστρατηγικό ρόλο του νησιού. Στο Κεφάλαιο 4 θα αξιολογηθούν οι προκλήσεις της οικονομικής κρίσης

και τέλος, στο Κεφάλαιο 5 θα συνοψιστούν τα κυριότερα συμπεράσματα της ανάλυσης που προηγήθηκε.

1. Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

1.1 Οι ρυθμοί ανάπτυξης την πρόσφατη περίοδο

Η Κύπρος είναι μια χώρα με σχετικά υψηλό εισόδημα και απολαμβάνει το υψηλότερο επίπεδο διαβίωσης σε σχέση με όλα τα νέα κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της να διαμορφώνεται στο 93% της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2007, κατά τη στιγμή εισόδου της στη ζώνη του Ευρώ (Κυπριακή Στατιστική Υπηρεσία, CYSTAT).

Για παραπάνω από μια δεκαετία και πριν την κατάρρευση της Lehman Brothers το φθινόπωρο του 2008, η Κύπρος απολάμβανε υψηλούς και αδιάκοπους ρυθμούς ανάπτυξης. Τα δύο γεγονότα που βασικά επηρέασαν την αναπτυξιακή πορεία της Κύπρου, ήταν η είσοδος στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004 και η αποδοχή της στην Ευρωζώνη το 2008.

Έτσι, όλη αυτή την περίοδο η οικονομία γνώρισε ραγδαίους ρυθμούς ανάπτυξης. Πιο συγκεκριμένα, ο μέσος ετήσιος πραγματικός ρυθμός ανάπτυξης ήταν 2,8% την περίοδο 2001 – 2010 έναντι 1,7% στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε όρους αγοραστικής δύναμης ανήλθε από το 88% του ευρωπαϊκού μέσου όρου το 2001 σε 100% το 2009 σηματοδοτώντας την πραγματική σύγκλιση της κυπριακής οικονομίας. Έτσι, τα πρότυπα διαβίωσης βελτιώθηκαν, οδηγώντας την Κύπρο σε κατάσταση σχεδόν πλήρους απασχόλησης, με την ανεργία στο 3,8% το 2008 (Κυπριακή Στατιστική Υπηρεσία, CYSTAT).

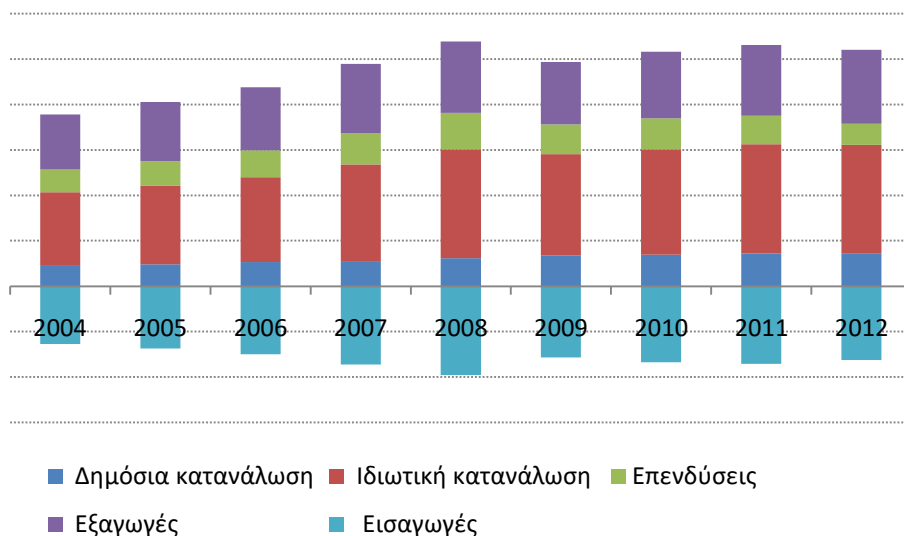
Στο παρακάτω γράφημα απεικονίζονται οι πραγματικοί ρυθμοί ανάπτυξης της Κύπρου την περίοδο 1996 – 2012:

Εικόνα 1-1 Πραγματικοί Ρυθμοί ανάπτυξης (1996 – 2012)

(Κυπριακή Στατιστική Υπηρεσία, CYSTAT)

Γενικά, παρατηρείται πως η Κύπρος απολάμβανε επί σειρά ετών υψηλούς πραγματικούς ρυθμούς ανάπτυξης. Εξαίρεση αποτελεί το 2009, οπότε και η απόρροια της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης έγινε εμφανής και στην κυπριακή οικονομία και το 2012 που η μακροοικονομική κρίση στη συγγενή ελληνική οικονομία διαχύθηκε στην κυπριακή. Ωστόσο, παρά τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, το μοντέλο ανάπτυξης της χώρας ήταν δομημένο πάνω στην εσωτερική ζήτηση (Κεντρική Τράπεζα Κύπρου, Έκθεση Νομισματικής Πολιτικής, Ιούλιος 2007). Από την πλευρά της προσφοράς, η οικονομική ανάπτυξη ήταν βασισμένη στις υπηρεσίες και στον τομέα των κατασκευών ακινήτων (real estate). Στο παρακάτω γράφημα απεικονίζεται η δομή του κυπριακού ΑΕΠ από την πλευρά των δαπανών, από την εισαγωγή της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και μετά:

Εικόνα 1-2 Σύνθεση ΑΕΠ (2004 – 2012)

(Κυπριακή Στατιστική Υπηρεσία, CYSTAT)

Με βάση όλα αυτά, φαίνεται ότι όλη αυτή η ισχυρή ανάπτυξη της κυπριακής οικονομίας στην ουσία κάλυπτε τη συσσώρευση σημαντικών εσωτερικών και εξωτερικών ανισορροπιών, οι οποίες πιθανότατα προϋπήρχαν της εισόδου της χώρας στην Ευρωζώνη. Έτσι, είναι απαραίτητη η ανάλυση αυτών των ανισορροπιών, με την οποία θα γίνει και η σύνδεση με τα επόμενα κεφάλαια.

1.2 Οι μακροοικονομικές ανισορροπίες της Κύπρου

Όπως προαναφέρθηκε, η οικονομία της Κύπρου παρά τους ραγδαίους ρυθμούς ανάπτυξης, είχε μια σειρά από δομικά προβλήματα τα οποία έθεσαν τις βάσεις για την κρίση μετά το 2012. Τα προβλήματα αυτά κατηγοριοποιούνται και περιγράφονται αμέσως παρακάτω.

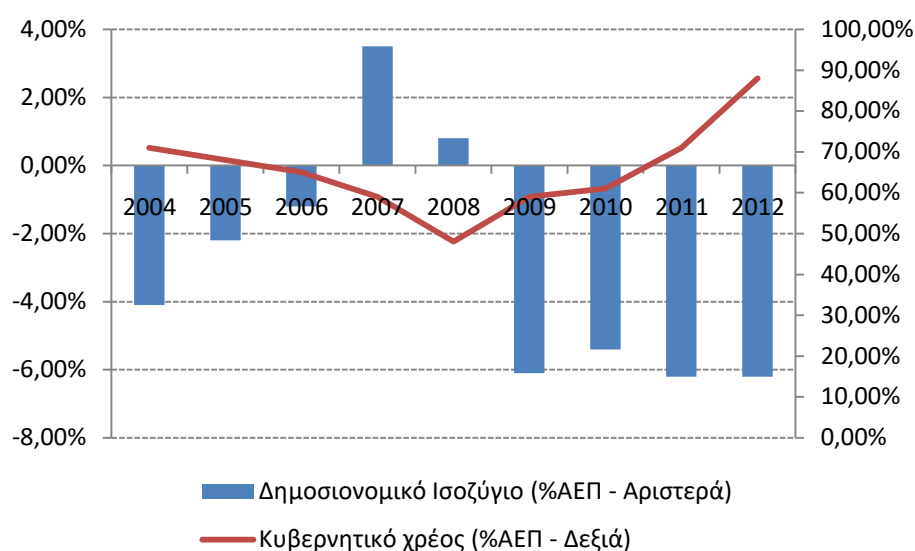
Οικονομία μη διαφοροποιημένη και προσανατολισμένη στις υπηρεσίες

Το οικονομικό μοντέλο της Κύπρου ήταν σε μεγάλο βαθμό εξαρτημένο από τις υπηρεσίες. Ο τομέας των υπηρεσιών αυξήθηκε με την πάροδο του χρόνου και έφτασε να αντιπροσωπεύει περίπου το 80% της συνολικής παραγωγής το 2012,

κατέχοντας ανάλογο ποσοστό από την άποψη της απασχόλησης (από 67,5% το 1995). Αυτό δεν μπορεί να είναι ένα πρόβλημα απαραίτητα, μιας και πολλές προηγμένες οικονομίες έχουν παρόμοια συμβολή του τριτογενούς τομέα στο ΑΕΠ τους. Ωστόσο, η αδυναμία προέρχεται από την υπερβολική συγκέντρωση γύρω από τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες. Η συνεισφορά του τομέα των χρηματοοικονομικών και επιχειρηματικών υπηρεσιών στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία επεκτάθηκε από 19% το 1995 σε 28% το 2012. Η απασχόληση στον ευρύτερο τομέα αυξήθηκε κατά 63% την ίδια περίοδο. Η ανάπτυξη ενός ευρέως φάσματος επιχειρήσεων, επαγγελματικών υπηρεσιών και δραστηριοτήτων γύρω από τον χρηματοοικονομικό τομέα έγινε η ατμομηχανή της οικονομίας. Ταυτόχρονα, η Κύπρος μετατρεπόταν σε ένα διεθνή επιχειρηματικό κόμβο και αυτό κατέστησε το νησί πιο ευάλωτο σε απότομες μειώσεις των κεφαλαιακών ροών και των οικονομικών κρίσεων. Επιπλέον, απέσπασε την προσοχή από μια σειρά σημαντικών προκλήσεων που αντιμετώπιζαν οι εγχώριες εξαγωγικές βιομηχανίες, συμπεριλαμβανομένων των διαρθρωτικών δυσκαμψιών, της γραφειοκρατίας και της μείωσης του κόστους και της ανταγωνιστικότητας των τιμών (Κεντρική Τράπεζα Κύπρου).

Μη βιώσιμα δημόσια οικονομικά

Καθοδηγούμενη από την αύξηση των κρατικών εσόδων, η δημοσιονομική κατάσταση βελτιώθηκε σημαντικά την περίοδο 2003-2007. Το ισοζύγιο της γενικής κυβέρνησης μετετράπη από έλλειμμα -6,6% του ΑΕΠ το 2003 σε πλεόνασμα 3,5% του ΑΕΠ το 2007 (Κεντρική Τράπεζα Κύπρου). Ωστόσο, η δημοσιονομική θέση αποδυναμώθηκε σημαντικά μετά το 2008, όπως φαίνεται και στο παρακάτω διάγραμμα:

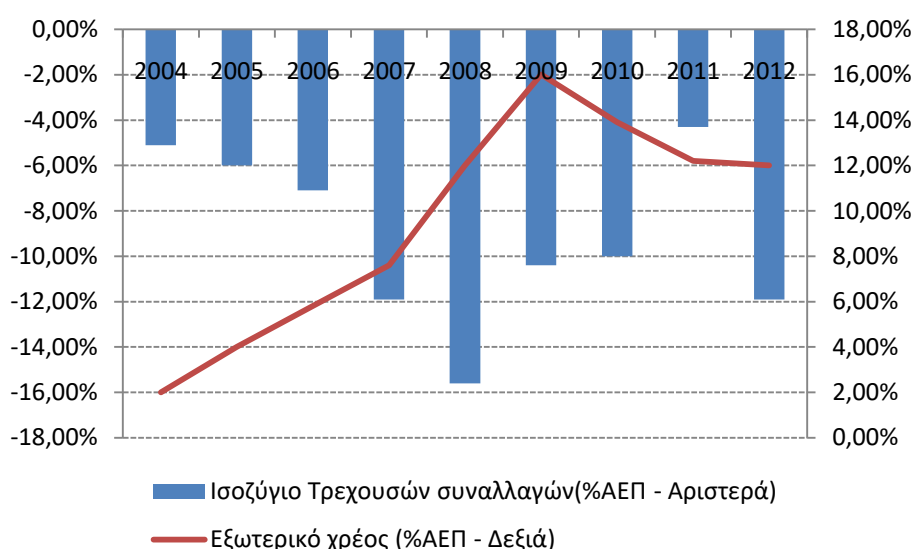
Εικόνα 1-3 Δημοσιονομικό ισοζύγιο και κυβερνητικό χρέος
(Κεντρική Τράπεζα Κύπρου)

Αντιμέτωπη με μια αρχόμενη ύφεση ως αποτέλεσμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, η κυβέρνηση εφάρμοσε έντονα επεκτατική δημοσιονομική πολιτική. Αυτό προσέφερε μια προσωρινή ενίσχυση, αλλά σε βάρος του εγχώριου προϋπολογισμού. Το ισοζύγιο της γενικής κυβέρνησης γύρισε από πλεόνασμα 0,9% του ΑΕΠ το 2008 σε ελλείμματα άνω του 5% του ΑΕΠ την περίοδο 2009-2012. Αυτό ήταν το συνδυασμένο αποτέλεσμα των χαμηλών επιδόσεων στα έσοδα και την επέκταση των δημοσίων δαπανών. Καθοδηγούμενες από τις υψηλότερες-και σε μεγάλο βαθμό άστοχες-κοινωνικές μεταβιβάσεις, οι κρατικές δαπάνες αυξήθηκαν κατά 4% του ΑΕΠ, από 42,1% το 2008 σε 46,3% το 2012. Την ίδια περίοδο, τα έσοδα της κυβέρνησης ως ποσοστό του ΑΕΠ μειώθηκαν από 43,1% σε 40%. Ως αποτέλεσμα, το δημόσιο χρέος εκτινάχθηκε στα ύψη από 48,8% του ΑΕΠ το 2008 σε 85,9% το 2012. Με την δημοσιονομική ώθηση, η

ύφεση περιορίστηκε στο -1,9% το 2009, ενώ μια αδύναμη ανάκαμψη ήταν καταγράφηκε τα δύο επόμενα έτη (1,3% το 2010 και 0,5% το 2011 (CYSTAT).

Χειροτέρευση της εξωτερικής θέσης

Η κυπριακή οικονομία σημείωσε επίμονα ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών σε όλη την δεκαετία του 1990 και του 2000. Καθοδηγούμενο από την έντονη εγχώρια ζήτηση, και παράλληλα με την αύξηση του δημοσίου και ιδιωτικού χρέους, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών διευρύνθηκε στο 15,6% του ΑΕΠ το 2008 (στοιχεία της Κεντρικής Τράπεζας) έναντι μόνο 0,75% το 1999, όπως φαίνεται και στο παρακάτω γράφημα.

Εικόνα 1-4 Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και εξωτερικό χρέος

(Κεντρική Τράπεζα Κύπρου)

Κατά συνέπεια, η καθαρή διεθνής επενδυτική θέση της χώρας επιδεινώθηκε απότομα. Η Κύπρος μετατράπηκε από καθαρός πιστωτής σε καθαρό οφειλέτη για πρώτη φορά το 2008. Η καθαρή διεθνής επενδυτική θέση μεταβλήθηκε δραματικά από 11,5% του ΑΕΠ το 2007 σε -87,7% του ΑΕΠ το 2012. Η μείωση

αυτή αντανακλά κυρίως ζημιές από χαρτοφυλάκια αξιογράφων και τραπεζικά δάνεια (Κεντρική Τράπεζα Κύπρου, Ετήσια Έκθεση 2012).

Βαθμιαία απώλεια ανταγωνιστικότητας

Παράλληλα με τη μεγάλη άνοδο της εγχώριας ζήτησης, η χειροτέρευση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών σχετίστηκε με μεγάλες απώλειες στην ανταγωνιστικότητα των τιμών κατά την τελευταία δεκαετία. Το μοναδιαίο εργατικό κόστος (unit labor cost) σε ονομαστικούς όρους αυξήθηκε σωρευτικά κατά 36,8% την περίοδο 2000 – 2012, αρκετά πάνω από τον μέσο ευρωπαϊκό όρο του 22,9%. Το μεγαλύτερο τμήμα αυτής της αύξησης έλαβε χώρα μετά την είσοδο της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και πολύ περισσότερο μετά την είσοδο στην Ευρωζώνη.

Η διάβρωση της ανταγωνιστικότητας των τιμών απεικονίζεται επίσης στην ανατίμηση της πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας (Real Effective Exchange Rate – REER) την περίοδο 2008 -2012. Σε αντίθεση με άλλες χώρες της Ευρωζώνης, η REER δεν κατέγραψε κανένα σημείο προσαρμογής στην κρίση. Αντίθετα, αυξήθηκε κατά 8,9% και μέρος από αυτή την ανατίμηση οφείλεται στην εισαγωγή της Αυτόματης Τιμαριθμικής Αναπροσαρμογής (ΑΤΑ) στους μισθούς. Η εφαρμογή της ΑΤΑ επέβαλε στοιχεία ακαμψίας στους μισθούς τα οποία παρεμπόδισαν την προσαρμογή της προσφοράς, ενώ περιορίσαν την ικανότητα των μισθών να αντικατοπτρίζουν της διαφορές της αύξησης της παραγωγικότητας στους διάφορους κλάδους της οικονομίας (Κεντρική Τράπεζα Κύπρου, Ετήσια Έκθεση 2012).

Υποχρεώσεις συνταξιοδοτικού συστήματος

Η τρέχουσα χρηματοπιστωτική κρίση δεν είναι ο μόνος παράγοντας πίεσης στα δημόσια οικονομικά. Σύμφωνα με μελέτες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η μακροπρόθεσμη διατηρησιμότητα των δημόσιων οικονομικών στην Κύπρο αντιμετωπίζει επίσης σημαντικές προκλήσεις που οφείλονται στη γήρανση του πληθυσμού και τη δομή του συνταξιοδοτικού συστήματος (EU Commission, The 2012 Ageing Report). Η Κύπρος κατέχει τη δεύτερη θέση (πίσω από το

Λουξεμβούργο) μεταξύ εκείνων των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που πρόκειται να γνωρίσουν σημαντική δημοσιονομική επιβάρυνση από δαπάνες που σχετίζονται με τη γήρανση έως το 2060. Οι δαπάνες για συντάξεις προβλέπεται να αυξηθούν κατά 8,7% για να φθάσουν το 16,3% του ΑΕΠ στην Κύπρο το 2060. Σε αντίθεση, οι δαπάνες στην ΕΕ των 27 προβλέπεται να αυξηθούν κατά 1,5% κατά την ίδια περίοδο, σε επίπεδο του 12,9% του ΑΕΠ (EU Commission, The 2012 Ageing Report).

1.3 Πληθωρισμός και Αγορά Εργασίας

Ο εγχώριος πληθωρισμός με βάση το Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ) τον Απρίλιο του 2013 ήταν αρνητικός για πρώτη φορά από τον Οκτώβριο του 2009 αφού μειώθηκε στο -0,3% σε σύγκριση με πληθωρισμό 1,1% το Μάρτιο 2013 και 3,1% τον Απρίλιο 2012. Για την περίοδο Ιανουαρίου-Απριλίου του 2013 ο ΔΤΚ σημείωσε αύξηση 1,1% σε σύγκριση με 3,2% την αντίστοιχη περίοδο του 2012. Παράλληλα, ο πληθωρισμός με βάση τον Εναρμονισμένο ΔΤΚ επίσης κατέγραψε σημαντική μείωση στο 0,1% τον Απρίλιο του 2013 σε σύγκριση με 1,3% το Μάρτιο του 2013 και 3,6% τον Απρίλιο του 2012. Κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Απριλίου του 2013 ο Εναρμονισμένος ΔΤΚ κατέγραψε ετήσια αύξηση της τάξεως του 1,3% έναντι 3,3% την αντίστοιχη περίοδο του 2012 (CYSTAT, Κεντρική Τράπεζα Κύπρου).

Σε συνάρτηση με τη συρρίκνωση της οικονομικής δραστηριότητας που περιγράφηκε παραπάνω, η απασχόληση κατέγραψε σημαντική ετήσια μείωση της τάξης του 3,3% κατά το 2012 έναντι αύξησης 0,5% κατά το 2011. Σημειώνεται ότι η ετήσια μείωση που παρατηρήθηκε στον αριθμό των αυτοαπασχολούμενων κατά την υπό αναφορά περίοδο ανήλθε στο 8% και ήταν πολύ μεγαλύτερη από τη μείωση της τάξης του 2,3% που παρατηρήθηκε στον αριθμό των μισθωτών (CYSTAT, Κεντρική Τράπεζα Κύπρου).

Σε συνδυασμό με τη σημαντική μείωση της απασχόλησης, παρατηρήθηκε δραματική αύξηση της ανεργίας. Συγκεκριμένα, το ποσοστό ανεργίας το 2012

αυξήθηκε κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες περίπου σε σχέση με το 2011, φθάνοντας έτσι στο 11,8%, σύμφωνα με στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΔ). Η πορεία της ανεργίας είναι άμεσα συνδεδεμένη με την πορεία του ΑΕΠ και την αβεβαιότητα που επικρατούσε στην εγχώρια αγορά (CYSTAT, Κεντρική Τράπεζα Κύπρου).

Σε αυτήν την περίοδο, της αυξημένης αβεβαιότητας και οικονομικής αστάθειας, είναι σημαντική η παρακολούθηση της ανεργίας ανά διάρκεια. Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΕΔ, το ποσοστό ανεργίας με διάρκεια έξι μήνες και άνω έφθασε το 6,9% το τέταρτο τρίμηνο του 2012 σε σύγκριση με 4,1% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2011. Σύμφωνα με τα στοιχεία της CYSTAT για την εγγεγραμμένη ανεργία, ο αριθμός των εγγεγραμμένων ανέργων με διάρκεια έξι μήνες και άνω αυξήθηκε κατά 5.400 τον Απρίλιο του 2013 σε σύγκριση με τον αντίστοιχο μήνα του 2012 ενώ, σε σχέση με τον Μάρτιο του 2013, αυξήθηκε κατά 1.400 άτομα (CYSTAT, Κεντρική Τράπεζα Κύπρου).

2 ΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Το κυπριακό τραπεζικό σύστημα συντίθεται από τέσσερις διακριτούς τύπους τραπεζών:

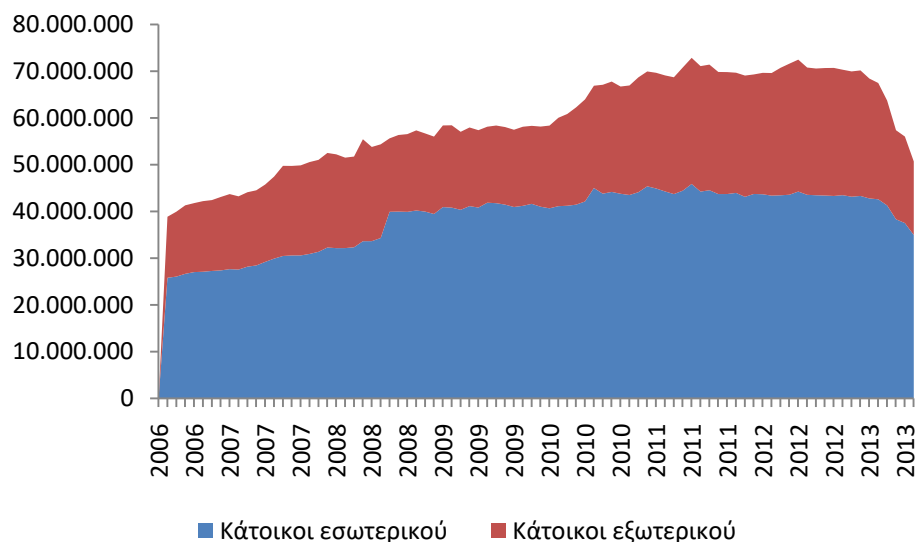
- Εγχώριες εμπορικές τράπεζες
- Θυγατρικές ελληνικών εμπορικών τραπεζών,
- Συνεταιριστικά πιστωτικά ιδρύματα.
- Θυγατρικές και καταστήματα ξένων τραπεζών

Οι τρεις εγχώριες εμπορικές τράπεζες (Τράπεζα Κύπρου, Λαϊκή Τράπεζα Κύπρου και Ελληνική Τράπεζα) διαθέτουν άνω του 60% του συνολικού ενεργητικού. Επίσης, το εγχώριο σύστημα εποπτείας περιλαμβάνει τους τρεις πρώτους τύπους πιστωτικών ιδρυμάτων.

Ο τραπεζικός τομέας της Κύπρου είχε από το 2010 επισημανθεί ως δυνητική απειλή για τη βιωσιμότητα της θέσης της χώρας. Τον Ιούλιο εκείνου του έτους, μια σχετική έκθεση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου περιέγραφε τη συστημική σημασία του τραπεζικού τομέα και τις συνέπειές του για τη θέση της χώρας. Πιο συγκεκριμένα, ανέφερε: «δεδομένου του μεγάλου μεγέθους του τραπεζικού τομέα σε σχέση με την οικονομία και τους υψηλούς δείκτες συγκέντρωσης που παρουσιάζει, αν ανακύψουν προβλήματα σε αυτόν μπορούν σύντομα να εξελιχθούν και να έχουν συστημικές συνέπειες με σοβαρά δυσμενή αποτελέσματα στην οικονομία και τα δημόσια οικονομικά» (<http://www.imf.org/external/np/ms/2010/070510.htm>).

Η ένταξη της χώρας στην ΕΕ και εν τέλει στην Ευρωζώνη διευκόλυνε την προσέλκυση ισχυρών εισροών κεφαλαίων. Επίσης, η συνεπακόλουθη μείωση των κυβερνητικών spreads (δηλαδή η μείωση του κόστους δανεισμού του δημοσίου), το ευνοϊκό επιχειρηματικό και φορολογικό περιβάλλον, τα υψηλότερα σε σχέση με την Ευρώπη επιτόκια καταθέσεων και το καθεστώς υπεράκτιων εταιρειών (offshore) έφεραν στην χώρα πολλές καταθέσεις από μη κατοίκους, οι οποίες από €12 δις το 2007 έφτασαν τα €27 δις τα μέσα του 2011 (CYSTAT, Κεντρική

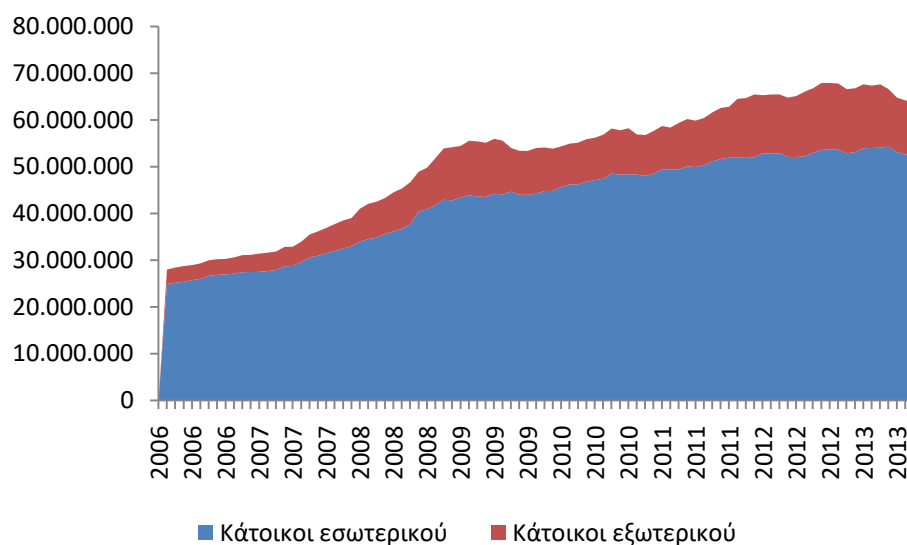
Τράπεζα Κύπρου). Η αυξημένη συμμετοχή των καταθέσεων από κατοίκους εξωτερικού φαίνεται και στο παρακάτω διάγραμμα:

Εικόνα 2-1 Σύνθεση Καταθέσεων
(Κεντρική Τράπεζα Κύπρου)

Η κατάσταση αυτή οδήγησε σε υψηλή εξάρτηση του τραπεζικού τομέα από τις καταθέσεις κατοίκων εξωτερικού και ως εκ τούτου σε πιθανές διακυμάνσεις στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Εξίσου σημαντικό ήταν το ότι η συσσώρευση τέτοιων καταθέσεων έδωσε στις τράπεζες μεγάλα περιθώρια χρηματοδότησης, καθιστώντας τις ικανές να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό.

Στο εσωτερικό, η υπερβάλλουσα ρευστότητα του τραπεζικού τομέα διευκόλυνε την αύξηση της πιστωτικής επέκτασης (βλ. Εικόνα 6) που με τη σειρά της οδήγησε σε μεγάλη ανάπτυξη την αγορά ακινήτων.

Εικόνα 2-2 Σύνθεση Δανείων

(Κεντρική Τράπεζα Κύπρου)

Παράλληλα, οι επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά παρουσίασαν από τους υψηλότερους δείκτες δανεισμού σε ολόκληρη την Ευρώπη. Συγκεκριμένα, ακόμα και τον Ιανουάριο του 2013 το χρέος του ιδιωτικού τομέα ανήλθε στο 290% του ΑΕΠ, το δεύτερο υψηλότερο στην Ευρωπαϊκή Ένωση μετά την Ιρλανδία, με τις υποχρεώσεις των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων να ανέρχονται στο 136,9% και στο 153,2% του ΑΕΠ αντίστοιχα (CYSTAT, Κεντρική Τράπεζα Κύπρου).

Την ίδια στιγμή, ραγδαία επέκταση λάμβανε χώρα και σε ό,τι αφορά τις επενδύσεις του χρηματοοικονομικού τομέα στο εξωτερικό, κυρίως στην Ελλάδα και δευτερευόντως στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης (Ρωσία, Ουκρανία και Ρουμανία).

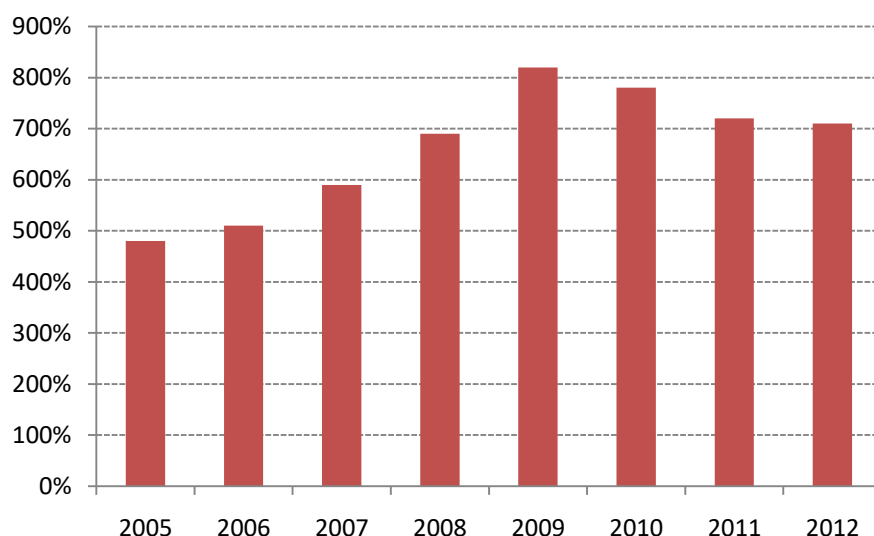
Στον παρακάτω πίνακα παρατίθενται πληροφορίες για τη σύνθεση του δανειακού χαρτοφυλακίου των κυπριακών τραπεζών ανά τομέα.

Πίνακας 2-1 Σύνθεση δανειακού χαρτοφυλακίου κυπριακών τραπεζών

	Γενική Κυβέρνηση	Επιχειρήσεις Χρηματοοικονομικού Τομέα	Μη Χρηματοοικονομικές Επιχειρήσεις	Νοικοκυριά	Σύνολο
2005	5,58%	5,26%	43,12%	46,04%	100,00%
2006	5,40%	3,64%	43,74%	47,22%	100,00%
2007	4,43%	5,42%	46,87%	43,28%	100,00%
2008	3,29%	6,85%	50,17%	39,70%	100,00%
2009	2,70%	9,25%	47,42%	40,63%	100,00%
2010	1,80%	10,37%	45,84%	42,00%	100,00%
2011	1,62%	13,47%	45,41%	39,50%	100,00%
2012	2,21%	14,80%	45,81%	37,18%	100,00%
Ιουν-13	2,17%	15,45%	44,85%	37,54%	100,00%

(Κεντρική Τράπεζα Κύπρου)

Συνολικά, ο τραπεζικός τομέας της Κύπρου μεγάλωσε τόσο ώστε να γίνει ένας από τους μεγαλύτερους σε μέγεθος σε σχέση με το ΑΕΠ και τους πιο πολύπλοκους σε δομή σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο χρηματοοικονομικός τομέας μεγάλωνε ραγδαία την περίοδο μεταξύ της εισόδου στην ΕΕ και την Ευρωζώνη. Συγκεκριμένα, το συνολικό ενεργητικό του αυξήθηκε από €62,5 δις το 2005 σε €139 δις το 2009. Η αύξηση ήταν ακόμα πιο αξιοσημείωτη αν αξιολογηθεί σε σχέση με το ΑΕΠ: το συνολικό ενεργητικό ξεπέρασε το 800% του ΑΕΠ το 2009 και παρέμεινε πάνω από το 700% το τέλος του 2012, δηλαδή δύο φορές μεγαλύτερο από τον μέσο όρο της Ευρωζώνης (CYSTAT, Κεντρική Τράπεζα Κύπρου).

Εικόνα 2-3 Μέγεθος τραπεζικού τομέα

(CYSTAT, Κεντρική Τράπεζα Κύπρου)

Οι χρηματοοικονομικοί δείκτες ποιότητας χαρτοφυλακίου των κυπριακών τραπεζών άρχισαν να επιδεινώνονται το 2010, στον απόηχο της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης και της κρίσης της Ευρωζώνης. Κατ'αρχάς, η ταχεία επιδείνωση των μακροοικονομικών προοπτικών στην Ελλάδα οδήγησε σε αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Τον Δεκέμβριο του 2011, η άμεση δανειακή έκθεση των εγχώριων τραπεζών στην Ελλάδα ανήλθε σε €21,8 δις ή 126% του κυπριακού ΑΕΠ. Ο λόγος των μη εξυπηρετούμενων δανείων από τις ελληνικές δραστηριότητες τους επιδεινώθηκε στο 42% του δανειακού τους χαρτοφυλακίου. Ωστόσο, το πλέον σημαντικό ήταν ότι οι κυπριακές τράπεζες υπέστησαν τεράστιες ζημιές λόγω της έκθεσής τους σε ελληνικά κρατικά ομόλογα. Η εμπλοκή του δημόσιου τομέα στο «κούρεμα» των ελληνικών ομολόγων (Private Sector Involvement – PSI) έπληξε σοβαρότατα την κεφαλαιακή βάση των δύο μεγάλων κυπριακών τραπεζών. Η Λαϊκή Τράπεζα και η Τράπεζα Κύπρου υπέστησαν ζημιές €4,5 δις ή 20% του ΑΕΠ σύμφωνα με έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (EU Commission, European Economy, Occasional Papers 101, Macroeconomic Imbalances – Cyprus, July 2012).

Παρ' όλα αυτά, οι χρηματοοικονομικές αδυναμίες δεν οφείλονταν μόνο στην έκθεση στην Ελλάδα αλλά και στα υψηλά επίπεδα δανεισμού του εγχώριου τομέα. Δεδομένου του μεγέθους του εγχώριου ιδιωτικού χρέους, η αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων που προήλθε από τη χειροτέρευση των μακροοικονομικών συνθηκών είναι δύσκολο να καταστεί διαχειρίσιμη. Παράλληλα, ο εταιρικός δανεισμός φαίνεται να προκαλεί μεγαλύτερες ανησυχίες σε σχέση με αυτόν των νοικοκυριών. Ο καθαρός πλούτος των νοικοκυριών φαίνεται να είναι θετικός συνολικά, αφού οι καταθέσεις των κατοίκων ξεπερνούν ακόμα τα δάνειά τους². Αντίθετα, η καθαρή χρηματοοικονομική θέση των επιχειρήσεων είναι αρνητική και αυτό που κάνει τα πράγματα ακόμα χειρότερα είναι η αδύναμη κερδοφορία τους και η υψηλή εξάρτηση από τραπεζική χρηματοδότηση.

Έτσι, το συνδυαστικό αποτέλεσμα των παραπάνω εξελίξεων ήταν οι δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών να πέσουν κάτω από τα εποπτικά απαιτούμενα επίπεδα. Τον 2011, οι ασκήσεις προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων (stress tests) που διενεργήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Τραπεζική Αρχή (European Banking Authority – EBA) έδειξαν ότι η Τράπεζα Κύπρου και η Λαϊκή Τράπεζα είχαν ανάγκες ενίσχυσης της κεφαλαιακής τους βάσης κατά €1,5 δις και €2 δις αντίστοιχα. Οι προσπάθειες ανακεφαλαιοποίησης των δύο τραπεζών πέτυχαν μόνο εν μέρει. Η Τράπεζα Κύπρου κατόρθωσε να συγκεντρώσει €594 εκ., ενώ η κυβέρνηση ακύρωσε την αντίστοιχη προσπάθεια της Λαϊκής Τράπεζας εξαιτίας έλλειψης ενδιαφέροντος από ιδιώτες επενδυτές (EU Commission, European Economy, Occasional Papers 101, Macroeconomic Imbalances – Cyprus, July 2012).

Ως εκ τούτου, το τραπεζικό σύστημα άρχισε να υφίσταται σταδιακές πιέσεις από τα μέσα του 2011. Οι ανησυχίες σχετικά με τη φερεγγυότητα των τραπεζών οδήγησαν σε εκροές καταθέσεων, πλήττοντας ιδιαίτερα τη Λαϊκή Τράπεζα, η οποία έχασε το 1/3 των καταθέσεων της μεταξύ Αυγούστου 2011 και Μαρτίου

² Τον Ιούνιο του 2013 οι καταθέσεις των νοικοκυριών ήταν €30εκ. και τα δάνειά τους €25 εκ. (Πηγή: Κεντρική Τράπεζα Κύπρου)

2013 (από €12,7 δις σε €8 δις). Σαν αποτέλεσμα, οι δύο μεγάλες τράπεζες βασίστηκαν υπερβολικά σε δανεισμό, με το ύψος του να ξεπερνά τα €10 δις τον Μάρτιο του 2013 (EU Commission, European Economy, Occasional Papers 101, Macroeconomic Imbalances – Cyprus, July 2012).

Σε αυτό το πλαίσιο, ο διεθνής ελεγκτικός οίκος PIMCO ανέλαβε να διενεργήσει μια ανεξάρτητη αξιολόγηση για τις κεφαλαιακές ανάγκες του τραπεζικού συστήματος.

Ο διαγνωστικός έλεγχος που ολοκληρώθηκε τον Ιανουάριο 2013 κάλυψε 22 ιδρύματα που αποτελούν το 73% του ενεργητικού του Κυπριακού τραπεζικού συστήματος (PIMCO, Independent Due Diligence of the Banking System of Cyprus):

- Εγχώρια ιδρύματα: Τράπεζα Κύπρου, Λαϊκή Τράπεζα και Ελληνική
- Κυπριακές θυγατρικές ξένων ιδρυμάτων: Eurobank EFG Κύπρου και Alpha Bank Κύπρου
- Συνεργατικά Πιστωτικά Ιδρύματα: Κεντρική Συνεργατική Τράπεζα, Συνεργατικό Ταμιευτήριο Λεμεσού και αντιπροσωπευτικό δείγμα 15 συνεργατικών πιστωτικών ιδρυμάτων συνδεδεμένων με την Κεντρική Συνεργατική Τράπεζα.

Τα αποτελέσματα του διαγνωστικού ελέγχου κατέδειξαν επιπρόσθετες κεφαλαιακές ανάγκες που ανέρχονται σε περίπου €8,9 δις για το κυπριακό τραπεζικό σύστημα, με ημερομηνία αποτίμησης τις 30 Ιουνίου 2012. Αυτές οι κεφαλαιακές ανάγκες προέκυψαν από εμπεριστατωμένη ανάλυση της αξίας των δανειακών χαρτοφυλακίων και ενεργητικού, και της δυνατότητας των κεφαλαίων των τραπεζών να απορροφήσουν ζημιές κάτω από το ακραίο σενάριο για τα επόμενα τρία χρόνια.

Ο διαγνωστικός έλεγχος καθόρισε το ύψος των κεφαλαίων που απαιτούνται από κάθε τράπεζα ώστε να διατηρεί δείκτη Βασικών Ιδίων Κεφαλαίων ύψους 9% στο βασικό σενάριο και 6% στο ακραίο σενάριο. Όπως σε κάθε άσκηση

προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων, το ακραίο σενάριο σχεδιάστηκε ώστε να καλύπτει θεωρητικά σενάρια που αντιπροσωπεύουν ακόμη πιο ακραίες μακροοικονομικές συνθήκες από τις αναμενόμενες. Παρόλο που οι μακροοικονομικές προβλέψεις έχουν έκτοτε επιδεινωθεί, η υιοθέτηση συντηρητικών παραδοχών από την PIMCO, παρέχει περιθώριο ασφαλείας για χειρότερο από το αναμενόμενο μακροοικονομικό περιβάλλον. Επιπλέον, με βάση το πρόγραμμα που συμφωνήθηκε μεταξύ της Κύπρου και των διεθνών δανειστών, έχουν ήδη ληφθεί μέτρα εξυγίανσης και αναδιάρθρωσης και έχουν κατανεμηθεί κονδύλια από το πρόγραμμα χρηματοοικονομικής βοήθειας για κεφαλαιοποίηση των πιστωτικών ιδρυμάτων ώστε το τραπεζικό σύστημα να είναι και να παραμείνει επαρκώς κεφαλαιοποιημένο (PIMCO, Independent Due Diligence of the Banking System of Cyprus).

3 Η ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ³

Η γεωγραφική θέση της Κύπρου στην Ανατολική Μεσόγειο, είναι φύσει και θέσει στρατηγική, λόγω του ότι την τοποθετεί ανάμεσα σε τρεις ηπείρους και στο κέντρο των χωρών της Ανατολικής Μεσογείου. Το γεγονός ότι η Κύπρος βρίσκεται σε νευραλγικό σημείο της Μεσογείου, καθόρισε το ιστορικό της γίνεσθαι και παραμένει μέχρι σήμερα μία σταθερή μεταβλητή στις σχέσεις της με τρίτες χώρες αλλά και στο σχεδιασμό της εξωτερικής της πολιτικής.

Η στρατηγική θέση της Κύπρου προσλαμβάνει ιδιαίτερη σημασία στο σύγχρονο οικονομικό και γεωπολιτικό περιβάλλον. Σε μία εποχή όπου οι παγκόσμιες αγορές διέρχονται κρίση, δημιουργείται η ανάγκη για νέα δεδομένα που θα τονώσουν τις αγορές. Σε αυτό το πλαίσιο, η πρόσφατη ανακάλυψη υδρογονανθράκων στις θάλασσες της Ανατολικής Μεσογείου (Αίγυπτος, Ισραήλ, Κύπρος), στρέφει την προσοχή στο ρόλο τον οποίο οι χώρες αυτής της περιοχής δύνανται να διαδραματίσουν στον παγκόσμιο ενεργειακό χάρτη.

Η εξωτερική ενεργειακή πολιτική την οποία εφαρμόζει η Κύπρος, τα τελευταία χρόνια, διέπεται από τους ακόλουθους δύο άξονες:

- 1) Διμερείς σχέσεις με τις γειτονικές της χώρες.
- 2) Ενεργειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Από το 2003 και εντεύθεν, η Κύπρος καταβάλλει προσπάθειες για ενίσχυση των σχέσεών της με όλες τις χώρες με τις οποίες μοιράζεται θαλάσσια σύνορα. Η οριοθέτηση των θαλασσίων συνόρων με τις γείτονες χώρες, δημιουργεί συνθήκες συνεργασίας στον ενεργειακό τομέα. Μέχρι στιγμής η Κύπρος έχει υπογράψει συμφωνίες οριοθέτησης Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης με τις Αίγυπτο, Ισραήλ και Λίβανο. Οι συμφωνίες καθορισμού θαλασσίων συνόρων μεταξύ των γειτονικών χωρών, διευκολύνουν συνεργασία για εκμετάλλευση κοινών

³ Το κεφάλαιο αυτό βασίστηκε κυρίως σε στοιχεία από την Ετήσια Έκθεση της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου για το 2012.

κοιτασμάτων υδρογονανθράκων εντός των θαλασσίων ζωνών σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο.

Η πρόσφατη ανακοίνωση για ύπαρξη σεβαστής ποσότητας υδρογονανθράκων, στο πλαίσιο της ερευνητικής γεώτρησης εντός τεμαχίου της κυπριακής Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης, αποτελεί μια εξέλιξη η οποία με τη σωστή αξιοποίηση θα συμβάλει στην ειρήνη, την ευημερία και τη σταθερότητα της περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου, προς όφελος των κρατών και των λαών της περιοχής.

Οι προοπτικές που διαγράφονται για την Κύπρο και τη γύρω περιοχή, είναι καθόλα υποσχόμενες. Η μόνη χώρα η οποία είναι καθόλα αρνητική στο ενδεχόμενο συνεργασίας με την Κύπρο είναι η Τουρκία, η οποία αδιαφορώντας για το διεθνές δίκαιο στη βάση του οποίου οι υπόλοιπες χώρες της Ανατολικής Μεσογείου συνεργάζονται, επιδίδεται σε κινήσεις, η ερμηνεία των οποίων οδηγεί στο συμπέρασμα ότι πολιτικός της στόχος είναι η δημιουργία τετελεσμένων στην Ανατολική Μεσόγειο. Ειδικότερα, η επιθετική της πολιτική η οποία εκφράζεται, μεταξύ άλλων, με την αποστολή πολεμικών πλοίων εντός της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης της Κύπρου, με παράνομες σεισμικές έρευνες που διεξάγει εντός της Κυπριακής ΑΟΖ και με τις απειλές για γεωτρήσεις επί του εδάφους της Κυπριακής Δημοκρατίας, αποσκοπεί στην εδραίωση της παράνομης κατοχής και της άσκησης ελέγχου, για ικανοποίηση των δικών της συμφερόντων και για εκμετάλλευση του φυσικού πλούτου της Κύπρου. Στο πλαίσιο των σημερινών μεταβαλλόμενων παγκόσμιων συνθηκών, ο τομέας της ενέργειας, και ειδικότερα η ενεργειακή ασφάλεια, συνιστά μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ανεύρεση υδρογονανθράκων εντός των κυπριακών θαλασσίων ζωνών, αλλά και ευρύτερα στην Ανατολική Μεσόγειο, θα πρέπει να αναμένεται ότι θα διαφοροποιήσει ουσιαστικά τις δυναμικές της εσωτερικής αγοράς ενέργειας αλλά και της εξωτερικής ενεργειακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παράλληλα, η γεωγραφική θέση της Κύπρου την καθιστά μία ενδιαφέρουσα επιλογή για τη

διαμετακόμιση υδρογονανθράκων και διοχέτευσή τους προς την Ευρωπαϊκή Ένωση.

4 Η ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

4.1 Οι τελευταίες μακροοικονομικές εξελίξεις

Η κυπριακή οικονομία κατέγραψε αρνητική ανάπτυξη της τάξης του 2,4% το 2012 σε σύγκριση με οριακά θετική ανάπτυξη της τάξης του 0,5% το 2011. Με βάση προκαταρκτικά στοιχεία για το πρώτο τρίμηνο του 2013, το ΑΕΠ κατέγραψε σημαντική συρρίκνωση της τάξης του -4,3%. Η εικόνα αυτή επιβεβαιώνεται από όλους τους δείκτες εμπιστοσύνης, δηλαδή των υπηρεσιών, της βιομηχανίας, του λιανικού εμπορίου, της κατανάλωσης και των κατασκευών, οι οποίοι κατέγραψαν σημαντικές μειώσεις τόσο το 2012 όσο και τους πρώτους μήνες του 2013.

Παρακάτω, αναλύονται οι πρόσφατες εξελίξεις στα κυριότερα μεγέθη της κυπριακής οικονομίας ώστε να αναδειχθεί μέσω της χειροτέρευσής τους το μέγεθος της οικονομικής κρίσης της Κύπρου.⁴

Πληθωρισμός

Ο εγχώριος εναρμονισμένος πληθωρισμός αναμένεται να σημειώσει σημαντική επιβράδυνση το 2013, κυρίως λόγω της προβλεπόμενης μείωσης των τιμών της ενέργειας, της υποχώρησης της επίδρασης της μεθοδολογικής αλλαγής για την αναθεώρηση των συντελεστών στάθμισης καθώς και λόγω των εντεινόμενων καθοδικών πιέσεων στις τιμές από την επιδείνωση της ύφεσης στην κυπριακή οικονομία. Ο Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ) εξαιρουμένης της ενέργειας επίσης αναμένεται να καταγράψει σημαντική υποχώρηση αντικατοπτρίζοντας την αναμενόμενη μείωση στις τιμές των μη-επεξεργασμένων τροφίμων και κυρίως των υπηρεσιών.

Γενικά, ο μέσος εγχώριος πληθωρισμός κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2012 και τους πρώτους τέσσερις μήνες του 2013 διαμορφώθηκε σε επίπεδα κάτω από τον αντίστοιχο της ζώνης του ευρώ. Πιο συγκεκριμένα, για ολόκληρη την εν λόγω

⁴ Το υλικό της παρούσας ενότητας προήλθε κυρίως από επεξεργασία στατιστικών δεδομένων και εκδόσεων της Κεντρικής Τράπεζας και της Στατιστικής Υπηρεσίας.

περίοδο των επτά μηνών ο πληθωρισμός στην Κύπρο ήταν κατά μέσο όρο χαμηλότερος από τον αντίστοιχο της ζώνης του ευρώ για όλες τις συνιστώσες του Εναρμονισμένου ΔΤΚ, με εξαίρεση τα επεξεργασμένα τρόφιμα. Εξαιρουμένης της ενέργειας και των τροφίμων ο πληθωρισμός ήταν κατά την πιο πάνω περίοδο γύρω στο 0,4% στην Κύπρο, σε σύγκριση με 1,4% στη ζώνη του ευρώ.

Τραπεζική χρηματοδότηση

Κατά τη διάρκεια του 2012 ο ετήσιος ρυθμός μεγέθυνσης των δανείων προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα παρουσίασε σημαντική επιβράδυνση φθάνοντας στο 1,4% τον Δεκέμβριο του 2012, σε συνάρτηση με το δυσμενές μακροοικονομικό περιβάλλον τόσο σε διεθνές όσο και σε εγχώριο επίπεδο. Η ίδια εικόνα καταγράφεται ακόμη πιο έντονη και κατά το πρώτο τρίμηνο του 2013, αφού ο προαναφερθείς ρυθμός μεγέθυνσης ανήλθε στο 1,3% στο τέλος Μαρτίου του 2013 σε σύγκριση με 4,3% τον Μάρτιο του 2012. Ο πολύ χαμηλός ρυθμός μεγέθυνσης που καταγράφηκε στο τέλος Μαρτίου του 2013, αντανακλά επίσης και τις ραγδαίες εξελίξεις στην κυπριακή οικονομία λόγω των αποφάσεων για το κυπριακό μνημόνιο, που επέφεραν σημαντικούς κλυδωνισμούς στο εγχώριο τραπεζικό σύστημα, με αποκορύφωμα το κλείσιμο όλων των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων κατά το δεύτερο δεκαπενθήμερο Μαρτίου του 2013. Σημειώνεται ότι ο ετήσιος ρυθμός μεγέθυνσης των δανείων προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα στο τέλος του πρώτου τριμήνου του 2013 είναι ο δεύτερος πιο χαμηλός ρυθμός ανόδου των τελευταίων έξι ετών και αυτό αντικατοπτρίζεται και στους ιστορικά χαμηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης των πιο σημαντικών κατηγοριών δανεισμού προς τα νοικοκυρά και τις επιχειρήσεις. Παρόμοια εικόνα παρουσιάζει και ο ρυθμός αύξησης των καταθέσεων αφού εξακολουθεί να καταγράφει συνεχείς χαμηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης ή και αρνητικούς ρυθμούς στις δύο προαναφερθείσες κατηγορίες του ιδιωτικού τομέα.

Σε συνάρτηση με τα πιο πάνω, τα αποτελέσματα καταδεικνύουν ότι οι τράπεζες το πρώτο τρίμηνο του 2013 εφάρμοσαν αυστηρότερα κριτήρια χορήγησης δανείων σε όλες τις κατηγορίες. Η θέσπιση αυστηρότερων κριτηρίων ήταν στον

ίδιο σημαντικό βαθμό που καταγράφηκε το τέταρτο τρίμηνο του 2012 στα δάνεια προς τις επιχειρήσεις και μεγαλύτερη στην περίπτωση των στεγαστικών, καθώς και των καταναλωτικών και λοιπών δανείων προς τα νοικοκυριά. Περαιτέρω, αναμένεται μείωση στη ζήτηση στεγαστικών καθώς και καταναλωτικών και λοιπών δανείων προς τα νοικοκυριά. Σημειώνεται ότι, η ζήτηση δανείων από επιχειρήσεις αναμένεται να συνεχίσει να καταγράφει μείωση, βάσει των προσδοκιών των τραπεζών.

Αναλύοντας τα νομισματικά μεγέθη περαιτέρω, ο ετήσιος ρυθμός μεγέθυνσης των δανείων προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα στο τέλος Μαρτίου του 2013, κατέγραψε όπως αναφέρθηκε, περαιτέρω επιβράδυνση στο 1,3% σε σύγκριση με 1,4% στο τέλος Δεκεμβρίου του 2012, ενώ βρισκόταν αρκετά πιο κάτω από το 4,3% που είχε καταγραφεί στο τέλος του πρώτου τριμήνου του 2012. Αυτό οφείλεται, κατά κύριο λόγο στη συνεχιζόμενη επιβράδυνση που παρουσιάζεται κυρίως στα δάνεια των μη χρηματοοικονομικών επιχειρήσεων και στα στεγαστικά δάνεια των νοικοκυριών, όπου τον Μάρτιο του 2013 καταγράφηκε στα στεγαστικά δάνεια και αρνητικό ρυθμό μεγέθυνσης σε σύγκριση με τα προηγούμενα έξι έτη, όπου καταγράφονταν θετικοί ρυθμοί μεγέθυνσης. Όσον αφορά το ρυθμό αύξησης των δανείων των εγχώριων μη χρηματοοικονομικών επιχειρήσεων, αυτός ανήλθε μόλις στο 0,8% τον Μάρτιο του 2013.

Σε συνάρτηση με τα πιο πάνω, το πρώτο τρίμηνο του έτους, η μείωση της ζήτησης για δάνεια από επιχειρήσεις εξηγείται κυρίως από την μείωση των αναγκών χρηματοδότησης για πάγιες επενδύσεις και σε μικρότερο βαθμό από την επίδραση των μειωμένων αναγκών για αποθέματα και κεφάλαια κίνησης. Περαιτέρω, κατά το τέλος του πρώτου τριμήνου του 2013, οι κυριότεροι παράγοντες που συνέβαλαν στην αυστηρότερη δανειακή πολιτική των τραπεζών προς τις επιχειρήσεις, ήταν οι προσδοκίες σχετικά με την γενικότερη οικονομική δραστηριότητα καθώς και το κόστος που σχετίζεται με την κεφαλαιουχική θέση των τραπεζών.

Όσον αφορά το ρυθμό μεγέθυνσης των δανείων σε εγχώρια νοικοκυριά, από την αρχή του τρέχοντος έτους συνέχισε να σημειώνει σημαντική επιβράδυνση, φθάνοντας στο 0,9% στο τέλος του πρώτου τριμήνου του 2013. Ο ρυθμός μεγέθυνσης των εν λόγω δανείων είναι ο πιο χαμηλός που καταγράφηκε σε σύγκριση με τα προηγούμενα έξι έτη. Παρόμοια εικόνα σημαντικής επιβράδυνσης παρουσιάζουν όλες οι επιμέρους κατηγορίες των δανείων σε νοικοκυριά. Χαρακτηριστικά, τα στεγαστικά δάνεια προς νοικοκυριά που θεωρούνται κάτοικοι Κύπρου, παρουσίασαν ιστορικά χαμηλό ρυθμό μεταβολής στο -0,3%.

Σύμφωνα με την έρευνα τραπεζικών χορηγήσεων, υπήρξε μειωμένη ζήτηση από τα νοικοκυριά για στεγαστικά δάνεια το πρώτο τρίμηνο του 2013, κυρίως λόγω των προσδοκιών των νοικοκυριών για επιδείνωση των προοπτικών της αγοράς κατοικιών, της μειωμένης εμπιστοσύνης των καταναλωτών καθώς και της πραγματοποίησης καταναλωτικών δαπανών που δεν σχετίζονται με την αγορά κατοικίας, καθώς και της χρησιμοποίησης των αποταμιεύσεων από τα νοικοκυριά.

Όσον αφορά τις καταθέσεις, ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής των καταθέσεων του εγχώριου ιδιωτικού τομέα κατέγραψε για πρώτη φορά τα τελευταία έξι έτη αρνητικό ρυθμό μεταβολής στο -1,1%, αντικατοπτρίζοντας τις αρνητικές μεταβολές στις κατηγορίες τόσο των εγχώριων νοικοκυριών όσο και των επιχειρήσεων. Αναλυτικότερα, ο ετήσιος ρυθμός μεγέθυνσης των καταθέσεων από εγχώρια νοικοκυριά βρίσκεται στο χαμηλότερο επίπεδο των τελευταίων ετών και πιο συγκεκριμένα στο -1,1% τον Μάρτιο του 2013. Σημειώνεται ότι η συνεχιζόμενη γενική τάση επιβράδυνσης και αρνητικών μεταβολών στο ρυθμό μεγέθυνσης των συγκεκριμένων καταθέσεων συνεχίζεται από το δεύτερο εξάμηνο του 2011 και συνάδει με το οικονομικά αβέβαιο κλίμα που επικρατεί έκτοτε στο εγχώριο και στο διεθνές μακροοικονομικό περιβάλλον.

Όσον αφορά το εγγύς μέλλον οι πρόσφατοι κλυδωνισμοί του εγχώριου τραπεζικού συστήματος μέσα από την συμφωνία του Eurogroup για το κυπριακό

μνημόνιο που προνοεί μεταξύ άλλων και την αναδιάρθρωση και εξυγίανση των δύο μεγάλων κυπριακών τραπεζών με το διάταγμα για κούρεμα των υφιστάμενων καταθέσεων πάνω από €100.000, αναμένεται να συνδράμουν στο να καταγράφονται πλέον μειωμένοι ρυθμοί μεγέθυνσης των καταθέσεων.

Επιπρόσθετα, το κλείσιμο των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων από τις 18 Μαρτίου του 2013 μέχρι και την 1η Απριλίου του 2013, τα επιπλέον περιοριστικά διατάγματα από το κράτος που αφορούν και τις καταθέσεις, η επιβράδυνση στην εγχώρια πιστωτική επέκταση, το υψηλό ποσοστό ανεργίας καθώς και το γεγονός ότι αρκετά νοικοκυριά χρησιμοποιούν πλέον τις καταθέσεις τους για κάλυψη τρεχουσών υποχρεώσεων, αποτελούν επιπρόσθετους παράγοντες για τη μελλοντική αρνητική πορεία των καταθέσεων.

Λόγω των αρνητικών οικονομικών εξελίξεων, οι προθεσμιακές καταθέσεις κατέγραψαν για πρώτη φορά τα τελευταία έξι χρόνια αρνητικό ρυθμό μεγέθυνσης 0,1% στο τέλος του πρώτου τριμήνου του 2013.. Όσον αφορά τις καταθέσεις προειδοποίησης, αυτές συνέχισαν να παρουσιάζουν μείωση καθ' όλη τη διάρκεια του προηγούμενου αλλά και του τρέχοντος έτους, φθάνοντας στο τέλος του πρώτου τριμήνου του 2013 σε ένα από τους πιο αρνητικούς ρυθμούς μεταβολών των τελευταίων δυόμιση ετών και πιο συγκεκριμένα στο 11,1%.

Όσον αφορά τις καταθέσεις των εγχώριων μη χρηματοοικονομικών επιχειρήσεων, συνέχισαν να παρουσιάζουν αρνητικούς ρυθμούς μεταβολής. Συγκεκριμένα, οι εν λόγω καταθέσεις κατέγραψαν σημαντική μείωση της τάξης του 5,8% στο τέλος Μαρτίου του 2013. Σημειώνεται ότι οι αρνητικοί ρυθμοί μεγέθυνσης που καταγράφονται τους τελευταίους μήνες στις εν λόγω καταθέσεις συνάδουν και με την παρατεταμένη ύφεση στην οικονομική δραστηριότητα που έχει οδηγήσει στη μείωση του κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων. Ως αποτέλεσμα, πολλές επιχειρήσεις έχουν υποχρεωθεί, εν μέρει, να χρησιμοποιούν τις καταθέσεις τους για να καλύψουν τόσο τις επιχειρησιακές τους δαπάνες για κεφάλαια κίνησης όσο και τις λειτουργικές τους δαπάνες όπως για παράδειγμα την πληρωμή ενοικίων και φόρων.

Όσον αφορά τις καταθέσεις των ξένων μη χρηματοοικονομικών επιχειρήσεων συμπεριλαμβανομένων των καταθέσεων από εταιρείες χωρίς φυσική παρουσία στην Κύπρο, αυτές άρχισαν να καταγράφουν αρνητικούς ρυθμούς μεγέθυνσης από τον Αύγουστο του 2011. Πιο συγκεκριμένα, ο ρυθμός μεγέθυνσης των εν λόγω καταθέσεων κατέγραψε έντονη ετήσια πτώση 19,3% στο τέλος του πρώτου τριμήνου του 2013, ποσοστό που αποτελεί το χαμηλότερο ρυθμό μεταβολής των τελευταίων έξι ετών. Οι μεταβολές στον προαναφερθέντα ρυθμό μεγέθυνσης οφείλονται, εν μέρει, στο υποτονικό οικονομικό κλίμα το οποίο συμβάλλει στην κάμψη της δραστηριότητας των επιχειρήσεων, και στις εκροές καταθέσεων λόγω και της γενικότερης οικονομικής και χρηματοοικονομικής αβεβαιότητας. Παράλληλη πορεία ακολουθούν και οι αντίστοιχες καταθέσεις των νοικοκυριών των μη κατοίκων Κύπρου οι οποίες κατέγραψαν ιστορικά αρνητικό ρυθμό μεγέθυνσης της τάξης του -28% στο τέλος Μαρτίου του 2013. Υπό το φως των πιο πάνω, οι συνολικές καταθέσεις των μη κατοίκων Κύπρου συμπεριλαμβανομένων των εταιρειών κατοίκων Κύπρου χωρίς φυσική παρουσία στην Κύπρο κατέγραψαν ιστορικά σημαντική ετήσια μείωση της τάξης του 22,9% στο τέλος του πρώτου τριμήνου του 2013.

Επιτόκια

Κατά το πρώτο τρίμηνο του 2013, τα περισσότερα δανειστικά επιτόκια στην Κύπρο, αν και παρέμειναν σε υψηλά επίπεδα, κατέγραψαν κατά μέσο όρο ελαφρά μείωση σε σύγκριση τόσο με το τέλος του 2012 όσο και με την αντίστοιχη περίοδο του 2012, με τις συνεχείς εξελίξεις του χρηματοοικονομικού περιβάλλοντος να προεξοφλούν περαιτέρω μείωση των εγχώριων δανειστικών επιτοκίων. Στη μέχρι τώρα διατήρηση υψηλών εγχώριων επιτοκίων συνέβαλαν σημαντικοί παράγοντες όπως για παράδειγμα η οικονομική αβεβαιότητα στην Ελλάδα, αλλά και οι συνεχιζόμενες υποβαθμίσεις των ομολόγων του δημοσίου και των εγχώριων τραπεζών από τους οίκους αξιολόγησης. Οι πρόσφατες ραγδαίες εξελίξεις στο εγχώριο οικονομικό περιβάλλον αναμένεται να αλλάξουν τη μέχρι τώρα σταθερά αυξητική πορεία των επιτοκίων. Παράγοντες οι οποίοι δημιουργούν προσδοκίες για τη μείωση των εγχώριων δανειστικών επιτοκίων στο

εγγύς μέλλον, είναι η συμφωνία του κυπριακού μνημονίου στο Eurogroup την 25η Μαρτίου του 2013, η αναδιάρθρωση του τραπεζικού συστήματος της Κύπρου, η πρόσφατη ενημέρωση των εγχώριων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων από την Κεντρική Τράπεζα ότι θα επιβάλει επιπρόσθετες κεφαλαιακές απαιτήσεις σε περιπτώσεις προσφοράς υψηλότερων καταθετικών επιτοκίων από τον Μάιο του 2013 καθώς και περαιτέρω μείωση του βασικού επιτοκίου της ΕΚΤ αναμένεται να επενεργήσουν στη μείωση των δανειστικών επιτοκίων.

Εξελίξεις στην ανταγωνιστικότητα της οικονομίας

Η Πραγματική Σταθμισμένη Συναλλαγματική Ισοτιμία (ΠΣΣΙ), ο πληθωρισμός καθώς και το μοναδιαίο εργατικό κόστος είναι σημαντικά μεγέθη που αντανακλούν σε κάποιο βαθμό την ανταγωνιστικότητα της κυπριακής οικονομίας. Πιο συγκεκριμένα, υψηλότερο μοναδιαίο εργατικό κόστος και ψηλότερη ΠΣΣΙ στην Κύπρο σε σύγκριση με ανταγωνιστικές χώρες υποδηλώνουν ότι οι εγχώριες εξαγωγές ενδεχόμενα να είναι λιγότερο ανταγωνιστικές ως προς την τιμή αλλά και τα εισαγόμενα προϊόντα πιο φθηνά, με αποτέλεσμα την προτίμησή τους έναντι των εγχώριων. Ο ψηλότερος πληθωρισμός σχετίζεται, μεταξύ άλλων παραγόντων, και με τα δύο προαναφερόμενα μεγέθη και ως εκ τούτου αντανακλά επίσης το βαθμό ανταγωνιστικότητας της κυπριακής οικονομίας. Η υιοθέτηση μέτρων που επηρεάζουν τους μισθούς των δημόσιων υπαλλήλων, μέσα στο πλαίσιο του Μνημονίου, όπως επίσης και οι μειώσεις μισθών που παρατηρούνται στον ιδιωτικό τομέα από ανεπίσημες μέχρι σήμερα αναφορές αναμένεται πως θα μειώσουν περαιτέρω το μοναδιαίο εργατικό κόστος στο σύνολο της οικονομίας, γεγονός που θα υποβοηθήσει μεσοπρόθεσμα την ανταγωνιστικότητα της Κύπρου, όπως επίσης και την ανάκαμψη της κυπριακής οικονομίας. Με άλλα λόγια, η επώδυνη βραχυπρόθεσμη προσαρμογή που γίνεται αυτή την στιγμή στους μισθούς και την απασχόληση, θέτει τις βάσεις για μια πιο υγιή και πιο ανταγωνιστική οικονομία στο μεσοπρόθεσμο και βραχυπρόθεσμο μέλλον, δημιουργώντας έτσι το κατάλληλο μακροοικονομικό περιβάλλον στο οποίο μπορεί να υπάρξει βιώσιμη επανάκαμψη των πραγματικών μισθών και της

απασχόλησης χωρίς να πλήττεται η ανταγωνιστικότητα της κυπριακής οικονομίας.

Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών

Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών το 2012 κατέγραψε σημαντική χειροτέρευση, αφού ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξήθηκε από 4,7% σε 11,7%. Αυτή η χειροτέρευση οφείλεται κυρίως στο έλλειμμα που καταγράφηκε στο λογαριασμό εισοδημάτων. Σε ότι αφορά το ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών, το οποίο είναι ένα πιο σημαντικό μέγεθος για σκοπούς ανάλυσης της ανταγωνιστικότητας μιας μικρής ανοικτής οικονομίας όπως αυτής της Κύπρου, παρά τη χειροτέρευση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, καταγράφηκε μια σημαντική βελτίωση αφού το έλλειμμα μειώθηκε σημαντικά, λόγω κυρίως μειωμένων εισαγωγών. Αυτή η τάση βελτίωσης φαίνεται να συνεχίζει και το 2013 αφού σύμφωνα με τα προκαταρκτικά στοιχεία για το πρώτο τρίμηνο του 2013 το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου (το οποίο καταγράφει τις εισαγωγές και εξαγωγές αγαθών) κατέγραψε σημαντική βελτίωση, αφού ανήλθε στα €830,5 εκατ. έναντι ελλείμματος €1076,6 εκατ. την αντίστοιχη περσινή περίοδο. Η βελτίωση αυτή οφείλεται κυρίως στη σημαντική μείωση της τάξης των €233,5 εκατ. στις εισαγωγές σε σχέση με το πρώτο τρίμηνο του 2012. Η συρρίκνωση της κυπριακής οικονομίας το 2012, όπως επίσης και η προβλεπόμενη συρρίκνωση το 2013 μεταφράζονται και σε χαμηλότερες εισαγωγές αφού είναι μειωμένο το επίπεδο της κατανάλωσης και των επενδύσεων.

Κατασκευαστικός τομέας

Η σημαντική επιδείνωση που παρουσιάστηκε στον κατασκευαστικό τομέα τα τελευταία τρία χρόνια συνεχίστηκε και κατά τους πρώτους μήνες του 2013 σε συνάρτηση με την εν γένει φθίνουσα οικονομική δραστηριότητα. Η περαιτέρω μείωση των εισοδημάτων των νοικοκυριών στο δημόσιο τομέα τον Δεκέμβριο του 2012 (ως μέρος της συμφωνίας για το μνημόνιο για χρηματοδότηση της Κύπρου από την Τρόικα) σε συνάρτηση με τις γενικότερες μειώσεις στους μισθούς των εργαζομένων ως επακόλουθο της επιδείνωσης της κρίσης, καθώς και

η επιβολή περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων μετά από την απόφαση του Eurogroup, δημιούργησαν περαιτέρω προβλήματα ρευστότητας στις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά με αποτέλεσμα τον περιορισμό στις συναλλαγές και κατ' επέκταση στην οικονομική δραστηριότητα γενικότερα.

Η αρνητική πορεία στην κατασκευαστική δραστηριότητα καταδεικνύεται επίσης και από τα χαμηλά επίπεδα στα οποία κυμαίνεται η ζήτηση για ακίνητα. Παρόλα αυτά η έλλειψη ρευστότητας στην αγορά, η οποία παρεμποδίζει πιθανούς επενδυτές, Κύπριους ή ξένους, να εκδηλώσουν το ενδιαφέρον τους για αγορά ακινήτων συμβάλλει σημαντικά στη συνεχιζόμενη συρρίκνωση της κατασκευαστικής δραστηριότητας. Τα κριτήρια παραχώρησης στεγαστικών δανείων, έγιναν αυστηρότερα κατά το πρώτο τρίμηνο του 2013, δυσχεραίνοντας έτσι περαιτέρω την πρόσβαση των υποψήφιων αγοραστών σε χρηματοδότηση. Συγκεκριμένα τα κριτήρια παραχώρησης στεγαστικών δανείων βρίσκονται στο πιο ψηλό επίπεδο που κυμανθήκαν από το τέταρτο τρίμηνο του 2008. Όσον αφορά τα στεγαστικά επιτόκια, όπως έχει ήδη αναφερθεί, σημείωσαν οριακή μείωση σε σχέση με την αντίστοιχη περσινή περίοδο.

Τα αυστηρότερα κριτήρια για παραχώρηση δανείων, συνέπεια των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι τράπεζες για ενίσχυση της κεφαλαιακής επάρκειάς τους, αλλά και της περαιτέρω μείωσης των εισοδημάτων των νοικοκυριών, είχαν ως αποτέλεσμα να μειωθεί η ζήτηση για δανεισμό για σκοπούς αγοράς κατοικίας. Τα ψηλά δανειστικά επιτόκια αποτελούν επίσης ακόμα ένα ανασταλτικό παράγοντα στην αύξηση της ζήτησης στεγαστικών δανείων από πιθανούς αγοραστές ακινήτων. Συγκεκριμένα, κατά τους πρώτους τρεις μήνες του 2013, τα οικιστικά δάνεια των κατοίκων Κύπρου παρουσίασαν μεγαλύτερες καθαρές αποπληρωμές σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2012.

Με βάση τα πιο πάνω, το βραχυπρόθεσμο μέλλον του κατασκευαστικού τομέα δεν διαγράφεται ευόιωνο και αυτό φαίνεται από την συνεχιζόμενη πτωτική πορεία με την οποία ξεκίνησαν τη νέα χρονιά οι εγκεκριμένες άδειες οικοδομής, οι οποίες καταδεικνύουν ότι και στο εγγύς μέλλον η κατασκευαστική

δραστηριότητα αναμένεται να παραμείνει σε χαμηλά επίπεδα. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας Κύπρου, για τους πρώτους δύο μήνες του 2013 σημειώθηκε ετήσια μείωση της τάξης του 18,4% στον αριθμό αδειών οικοδομής σε σχέση με την ίδια περίοδο το 2012. Παράλληλα, ο δείκτης πρόθεσης αγοράς ή ανέγερσης κατοικίας τους επόμενους 12 μήνες της παρέμεινε σχετικά σταθερός στο πολύ αρνητικό επίπεδο του -90,9 το πρώτο τρίμηνο του 2013, σε σύγκριση με -89,6 το τέταρτο τρίμηνο του 2012.

Παρ' όλα αυτά και όπως έχει ήδη αναφερθεί πιο πάνω, διαφαίνονται κάποια θετικά σημάδια από την προσπάθεια προσέλκυσης ξένων επενδυτών στην αγορά ακινήτων, κυρίως Κινέζων, με τον καθορισμό διαδικασιών για απόκτηση μόνιμης άδειας παραμονής μέσω της απόκτησης κατοικίας στην Κύπρο τον Αύγουστο του 2012. Γενικά όμως η αρνητική πορεία του τομέα δεν αναμένεται να ανατραπεί σύντομα.

Αγορά εργασίας

Σε συνάρτηση με τη συρρίκνωση της οικονομικής δραστηριότητας, η απασχόληση κατέγραψε σημαντική ετήσια μείωση της τάξης του 3,3% κατά το 2012 έναντι αύξησης 0,5% κατά το 2011. Σημειώνεται ότι η ετήσια μείωση που παρατηρήθηκε στον αριθμό των αυτοαπασχολούμενων κατά την υπό αναφορά περίοδο ανήλθε στο 8% και ήταν πολύ μεγαλύτερη από τη μείωση της τάξης του 2,3% που παρατηρήθηκε στον αριθμό των μισθωτών.

Σε συνδυασμό με τη σημαντική μείωση της απασχόλησης, παρατηρήθηκε δραματική αύξηση της ανεργίας. Συγκεκριμένα, το ποσοστό ανεργίας το 2012 αυξήθηκε κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες περίπου σε σχέση με το 2011, φθάνοντας έτσι στο 11,8%, σύμφωνα με στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΔ). Η πορεία της ανεργίας είναι άμεσα συνδεδεμένη με την πορεία του ΑΕΠ και την αβεβαιότητα που επικρατούσε στην εγχώρια αγορά.

Η προαναφερθείσα εικόνα επιβεβαιώνεται και από τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας για την εγγεγραμμένη ανεργία. Αναλυτικότερα, σε σύγκριση με τον αντίστοιχο μήνα του προηγούμενου έτους, η ετήσια αύξηση κατά τον Αύγουστο

του 2013 ανήλθε στο 27,7% (από σχεδόν 35,4 χιλιάδες σε 45,2 χιλιάδες) ενώ σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα μόνο, καταγράφηκε αύξηση της τάξης του 2,1% (918 άτομα). Σχετικά με την κατανομή της αύξησης σε Κύπριους και μη-Κύπριους, σημειώνεται ότι οι ετήσιες αυξήσεις κατά τον Αύγουστο του 2013 σε σχέση με τον αντίστοιχο μήνα του προηγούμενου έτους ανήλθαν στο 35,1% και 10,1% (αύξηση κατά 8,7 και 1,1 χιλιάδες άτομα) αντίστοιχα. Σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα, οι Κύπριοι εγγεγραμμένοι άνεργοι αυξήθηκαν κατά 1,7 χιλιάδες ενώ οι μη-Κύπριοι μειώθηκαν κατά 748 άτομα.

Σε αυτήν την περίοδο, της αυξημένης αβεβαιότητας και οικονομικής αστάθειας, είναι σημαντική η παρακολούθηση της ανεργίας ανά διάρκεια. Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΕΔ, το ποσοστό ανεργίας με διάρκεια έξι μήνες και άνω έφθασε το 6,9% το τέταρτο τρίμηνο του 2012 σε σύγκριση με 4,1% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2011. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας για την εγγεγραμμένη ανεργία, ο αριθμός των εγγεγραμμένων ανέργων με διάρκεια έξι μήνες και άνω αυξήθηκε κατά 5,4 χιλιάδες τον Αύγουστο του 2013 σε σύγκριση με τον αντίστοιχο μήνα του 2012 ενώ, σε σχέση με τον Μάρτιο του 2013, αυξήθηκε κατά 1,4 χιλιάδες άτομα.

Δημοσιονομικές εξελίξεις

Το δημοσιονομικό έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης ως ποσοστό του ΑΕΠ διαμορφώθηκε στο 6,3% το 2012, αμετάβλητο σε σχέση με το 2011 (. Αυτή η εξέλιξη οφείλεται στην ισοδύναμη και σχεδόν μηδενική αύξηση των δημοσίων εσόδων και δαπανών. Αναλυτικότερα, παρά τις σημαντικές αυξήσεις σε φορολογικούς συντελεστές, ο δείκτης εσόδων προς το ΑΕΠ αυξήθηκε οριακά κατά 0,3 ποσοστιαίες μονάδες περίπου, στο 40% λόγω της σημαντικής συρρίκνωσης της οικονομικής δραστηριότητας. Οι συνολικές δαπάνες, εξαιρουμένων των δαπανών για τόκους και κοινωνικές παροχές, σημείωσαν σημαντική ετήσια μείωση κατά 4% περίπου λόγω της μείωσης των δαπανών για απολαβές προσωπικού, ενδιάμεση ανάλωση και κεφαλαιουχικά αγαθά. Ωστόσο, η αύξηση των δαπανών για τόκους, συντάξεις και επιδόματα ανεργίας οδήγησαν σε

αύξηση του δείκτη δαπανών προς το ΑΕΠ κατά 0,3% περίπου στο 46,3%, με τις συνολικές δαπάνες σε ονομαστικούς όρους να παραμένουν στα ίδια περίπου επίπεδα με το 2011. Σημειώνεται ότι το πρωτογενές έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ κατά το 2012 παρουσίασε βελτίωση κατά 0,8 ποσοστιαίες μονάδες περίπου και ανήλθε στο 3,1%.

Ο δείκτης του ακαθάριστου δημόσιου χρέους της γενικής κυβέρνησης προς το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 15% περίπου φθάνοντας το 85,8%, κυρίως λόγω της έκδοσης κρατικού ομολόγου τον Ιούνιο του 2012 για την ανακεφαλαιοποίηση της Λαϊκής Τράπεζας.

Το δημοσιονομικό έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ το 2012 ήταν σημαντικά υψηλότερο από το στόχο του 2,6% που τέθηκε στο Πρόγραμμα Σταθερότητας (ΠΣ) της Κυπριακής Δημοκρατίας για τα έτη 2011-2015 και το οποίο δημοσιεύθηκε τον Απρίλιο του 2012. Το γεγονός αυτό αποδίδεται, ως επί το πλείστον, σε δυσμενείς επιπτώσεις στα φορολογικά έσοδα από τη χαμηλότερη από την αναμενόμενη εγχώρια ζήτηση και, κατά δεύτερο λόγο, σε υπέρβαση δαπανών που σχετίζονται κυρίως με έκτακτες δαπάνες για μεταβιβάσεις κεφαλαίου και άλλες τρέχουσες μεταβιβάσεις. Οι προαναφερθείσες μεταβιβάσεις καλύπτουν τις δαπάνες ασφάλισης που σχετίζονται με την έκρηξη στον ηλεκτροπαραγωγό σταθμό του Βασιλικού το 2011, πληρωτές σε διάστημα τεσσάρων ετών αλλά ενσωματωμένες πλήρως στους λογαριασμούς της κυβέρνησης για το 2012. Σχετίζονται επίσης και με την καταγραφή μεταβίβασης κεφαλαίου για την κεφαλαιοποίηση της πληρωμής τόκου επί των κυβερνητικών ομολόγων που εκδόθηκαν το 2012 για ανακεφαλαιοποίηση της Λαϊκής Τράπεζας.

Όσον αφορά τις δημοσιονομικές εξελίξεις κατά το 2013, τα προκαταρκτικά στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας που αφορούν έσοδα και δαπάνες της γενικής κυβέρνησης καταγράφουν βελτίωση με το δημοσιονομικό ισοζύγιο ως ποσοστό του ΑΕΠ να καταγράφει πλεόνασμα της τάξης του 0,3% σε σχέση με έλλειμμα 0,8% την αντίστοιχη περσινή περίοδο. Επιπλέον, παρατηρήθηκε βελτίωση στο

πρωτογενές πλεόνασμα στο 1,3% του ΑΕΠ κατά την υπό αναφορά περίοδο σε σχέση με 0,2% την αντίστοιχη περσινή περίοδο.

Αναλυτικότερα, ο δείκτης εσόδων προς το ΑΕΠ παρέμεινε στα ίδια περίπου επίπεδα σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2012, με τα συνολικά έσοδα σε ονομαστικούς όρους να καταγράφουν ετήσια μείωση κατά 7,6%. Σημαντική ετήσια μείωση παρατηρήθηκε στα φορολογικά έσοδα ένεκα της δραματικής συρρίκνωσης της οικονομικής δραστηριότητας. Η σχετική μείωση αντισταθμίστηκε μερικώς από τις σημαντικές ετήσιες αυξήσεις που παρατηρήθηκαν στις κατηγορίες «Παροχή αγαθών και υπηρεσιών» και «Εισόδημα περιουσίας» κατά 147% και 233,2%, αντίστοιχα. Αυτές οι αυξήσεις οφείλονται σε έκτακτα έσοδα από τα σημαντικά τέλη αδειοδότησης δικαιωμάτων εξερεύνησης υδρογονανθράκων στην κυπριακή ΑΟΖ και το υψηλό μέρισμα από την Κεντρική Τράπεζα, αντίστοιχα.

Σε ό,τι αφορά εξελίξεις στις δημόσιες δαπάνες, η σημαντική ετήσια μείωση των δαπανών κατά 17,2% κατά το πρώτο τρίμηνο του 2013 οφείλεται σε μειώσεις δαπανών σε όλους τους τομείς εν μέρει λόγω της ιδιάζουσας κατάστασης στο τραπεζικό σύστημα που επικρατούσε το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Μάρτη που είχε ως συνεπακόλουθο την καθυστέρηση στη διεκπεραίωση πληρωμών. Πρωτίστως, οφείλεται στην σημαντική ετήσια μείωση των δαπανών για κοινωνικές παροχές κατά 23% καθώς και στις συνεχιζόμενες μειώσεις των δαπανών για κεφαλαιουχικά αγαθά (47,3%), απολαβές προσωπικού (6,9%) και ενδιάμεση ανάλωση (21,8%).

Αναφορικά με εξελίξεις στο δημόσιο χρέος, παρότι δεν υπήρξε ουσιαστική μεταβολή στο ύψος του χρέους της κεντρικής κυβέρνησης σε ονομαστικούς όρους κατά τους πρώτους τρεις μήνες του 2013 σύμφωνα με τα στοιχεία του ΓΔΔΧ, ο σχετικός δείκτης ως ποσοστό του ΑΕΠ παρουσίασε αύξηση κατά 7,7 ποσοστιαίες μονάδες περίπου λόγω της σημαντικής συρρίκνωσης που προβλέπεται στο ονομαστικό ΑΕΠ για το υπό αναφορά έτος.

4.2 Το Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής⁵

Στην ενότητα αυτή θα γίνει περιγραφή του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής (Μνημόνιο) που υπογράφηκε από την Κύπρο με τους εκπροσώπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Αφορά την περίοδο 2013 – 2018 και έχει σκοπό να αντιμετωπίσει βραχυπρόθεσμες και μεσοπρόθεσμες οικονομικές, δημοσιονομικές και διαρθρωτικές προκλήσεις της Κύπρου. Οι βασικοί στόχοι του προγράμματος είναι:

- να αποκαταστήσει την ευρωστία του Κυπριακού τραπεζικού τομέα και να επαναφέρει την εμπιστοσύνη των καταθετών και της αγοράς με την ενδελεχή αναδιάρθρωση, και σμίκρυνση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, την ενίσχυση της εποπτείας και την αντιμετώπιση της αναμενόμενης ανεπάρκειας κεφαλαίων, σύμφωνα με την πολιτική συμφωνία στο Eurogroup στις 25 Μαΐου 2013.
- να συνεχίσει την τρέχουσα διαδικασία δημοσιονομικής εξυγίανσης για να διορθώσει το υπερβολικό δημοσιονομικό έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης, το ταχύτερο δυνατό, ιδιαίτερα μέσω μέτρων μείωσης των τρεχουσών πρωτογενών δαπανών, και της διατήρησης, μεσοπρόθεσμα, της δημοσιονομικής εξυγίανσης, ιδιαίτερα μέσω μέτρων αύξησης της αποτελεσματικότητας των δημοσίων δαπανών εντός ενός μεσοπρόθεσμου δημοσιονομικού πλαισίου, να ενισχύσει την είσπραξη εσόδων και να βελτιώσει τη λειτουργία του δημόσιου τομέα, και
- να εφαρμόσει διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις ώστε να υποστηριχθεί η ανταγωνιστικότητα και η βιώσιμη και ισορροπημένη ανάπτυξη, επιτρέποντας τη διόρθωση των μακροοικονομικών ανισορροπιών, και συγκεκριμένα μέσω της μεταρρύθμισης του συστήματος αυτόματης

⁵ Πηγή: Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής, διαθέσιμο στο <http://www.moi.gov.cy>

τιμαριθμικής αναπροσαρμογής και της απομάκρυνσης των εμποδίων στην ομαλή λειτουργία των αγορών υπηρεσιών.

Η χειροτέρευση των δημόσιων οικονομικών, κυρίως λόγω των κρυφών υποχρεώσεων του τραπεζικού τομέα και του δημοσιονομικού εκτροχιασμού, υπονόμωσαν τις προσδοκίες για τη βιωσιμότητα της οικονομίας και σταδιακά οδήγησαν την Κύπρο σε απώλεια πρόσβασης στις αγορές. Παρά την υιοθέτηση αυστηρών μέτρων λιτότητας στα τέλη του 2011, η Κύπρος υποχρεώθηκε να ζητήσει βοήθεια από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΔΝΤ τον Ιούνιο του 2012.

Εν τω μεταξύ, μετά από δύο χρόνια αναιμικής ανάπτυξης μετά την ύφεση του 2009, το ΑΕΠ μειώθηκε και πάλι κατά 2,4% το 2012. Εκτός από τη συσταλτική επίδραση των μέτρων λιτότητας μέτρα, διάφοροι παράγοντες συνέβαλαν σε αυτό, συμπεριλαμβανομένων μεταξύ άλλων, τα αυστηρότερα πρότυπα δανεισμού στην εγχώρια τραπεζική αγορά και η παρατεταμένη αβεβαιότητα που προερχόταν από τις παρατεταμένες διαπραγματεύσεις με την τρόικα (ΕΕ / ΕΚΤ / ΔΝΤ) των επίσημων δανειστών. Η εγχώρια αγορά εργασίας έδειξε επίσης ορατά σημάδια της επιδείνωσης, με την ανεργία να φθάνει ένα ιστορικό υψηλό 12,1% το 2012. Αντικατοπτρίζοντας τις προαναφερθείσες εξελίξεις, το ακαθάριστο δημόσιο χρέος της Κύπρου εκτινάχθηκε στο 85,9% το 2012, από 71,1% του ΑΕΠ κατά το προηγούμενο έτος και 58,5% του ΑΕΠ το 2009. Μετά την αδυναμία να βρει εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης, η συμφωνία σε ένα Πρόγραμμα Προσαρμογής με την τρόικα έγινε αναπόφευκτη.

Η συμφωνία ήρθε στις 25 Μαρτίου 2013, λίγες ώρες πριν εκπνεύσει η προθεσμία της ΕΚΤ για παύσης της παροχής επείγουσας ρευστότητας στις κυπριακές τράπεζες, γεγονός που θα τις έφερνε αντιμέτωπες με παύση των εργασιών τους. Οι δανειστές συμφώνησαν στην παροχή ενός προγράμματος διάσωσης ύψους €10 δις με σκοπό την κάλυψη δανειακών και δημοσιονομικών υποχρεώσεων.

Η τελική συμφωνία ήρθε μετά την απόρριψη από το Κοινοβούλιο της αρχικής πρότασης διάσωσης της 15^{ης} Μαρτίου. Στο αρχικό πλάνο, σε μια προσπάθεια περιορισμού του κόστους διάσωσης, η κυπριακή πλευρά είχε συμφωνήσει σε ένα

πακέτο μέτρων που περιελάμβανε μεταξύ άλλων το «κούρεμα» των καταθέσεων με σκοπό τη συγκέντρωση ποσού €5,8 δις.

Η τελική συμφωνία έχει σκοπό τη βιωσιμότητα του εγχώριου χρηματοπιστωτικού τομέα και τη διευκόλυνση της επιστροφής σε διατηρήσιμη οικονομική ανάπτυξη και υγιή οικονομικά τα επόμενα έτη. Η δομή του προγράμματος προβλέπει παρεμβάσεις σε τέσσερις πυλώνες: χρηματοοικονομικό, δημοσιονομικό, διαρθρωτικό και αγορά εργασίας.

Πολιτικές χρηματοοικονομικού τομέα

Ο τραπεζικός τομέας επηρεάστηκε σοβαρά από τη γενικότερη Ευρωπαϊκή οικονομική κρίση και την κρίση δημόσιου χρέους, και ειδικότερα από την έκθεσή του στην Ελλάδα. Όμως, πολλά από τα προβλήματα του τομέα είναι ενδογενή και σχετίζονται με την υπερβολική επέκταση στην αγορά ακινήτων ως αποτέλεσμα αδύνατων πρακτικών διαχείρισης κινδύνου εκ μέρους των τραπεζών. Επιπρόσθετα, ο τραπεζικός τομέας είναι ευάλωτος λόγω του μεγέθους του σε σχέση με εκείνο της εγχώριας οικονομίας. Ο χειρισμός των προβλημάτων του τομέα έχει καταστεί πιο δύσκολος λόγω της ευαισθησίας των αποτιμήσεων των εμπράγματων εγγυήσεων στις τιμές ακινήτων, και οι τράπεζες χρησιμοποίησαν μερικά κενά του εποπτικού πλαισίου για να καθυστερήσουν την αναγνώριση ζημιών από δάνεια, πράγμα που οδήγησε σε σημαντικά χαμηλότερες προβλέψεις επισφαλειών. Ο τραπεζικός τομέας θα ωφεληθεί από μια σημαντική σμίκρυνση και αναδιάρθρωση για αποκατάσταση της φερεγγυότητας και βιωσιμότητάς του, θα ενισχύσει την ανθεκτικότητά του και θα ξανακερδίσει τη δημόσια εμπιστοσύνη.

Η εφαρμογή του προγράμματος αποβλέπει στη συρρίκνωση του τραπεζικού τομέα από 550% του ΑΕΠ σε 350% σε πρώτη φάση και στη σύγκλιση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο έως το 2018. Οι ειδικότερες δράσεις που πρέπει να αναληφθούν είναι οι εξής:

- Σύμφωνα με απόφαση της Κεντρικής Τράπεζας, η Λαϊκή Τράπεζα έπρεπε να παύσει τις δραστηριότητές της και να διαχωριστεί σε δύο τμήματα. Το πρώτο, που περιελάμβανε τις ανασφάλιστες καταθέσεις και τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια θα εκκαθαριζόταν άμεσα. Το δεύτερο, με τα εξυπηρετούμενα δάνεια, τις ασφαλισμένες καταθέσεις και €9 δις ρευστότητας από την ΕΚΤ θα περνούσε στον έλεγχο της Τράπεζας Κύπρου. Μόνο οι ανασφάλιστες καταθέσεις θα παρέμεναν δεσμευμένες μέχρι την ολοκλήρωση της ανακεφαλαιοποίησης της τράπεζας. Η ανακεφαλαιοποίηση θα γινόταν με μετατροπή των ανασφάλιστων καταθέσεων σε μετοχές έτσι ώστε να εξασφαλίζεται δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας 9% στο τέλος του προγράμματος. Από την άλλη πλευρά, όλες οι ασφαλισμένες καταθέσεις (μέχρι €100 χιλ.) σε όλες τις τράπεζες θα είναι πλήρως προστατευμένες.
- Η Ελλάδα με την Κύπρο ήρθαν σε συμφωνία για την απορρόφηση των εν Ελλάδι δραστηριοτήτων των κυπριακών τραπεζών από την Τράπεζα Πειραιώς, η οποία επελέγη από το ελληνικό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΤΧΣ).
- Η ΕΚΤ θα συνεχίζει να παρέχει ρευστότητα στην Τράπεζα Κύπρου σύμφωνα με τους κανόνες, ενώ το ποσό βοήθειας προς την Κύπρο (€10 δις) δεν θα κατευθυνθεί για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών.
- Το Eurogroup πίεσε την κυπριακή πλευρά να λάβει μέτρα περιορισμού στην κίνηση κεφαλαίων ώστε να αποφευχθούν φαινόμενα μαζικής απόσυρσης. Τα μέτρα αυτά θα αποσύρονται σταδιακά ανάλογα με τις συνθήκες.
- Η κυπριακή πλευρά δεσμεύεται για τη λήψη μέτρων καταπολέμησης του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές που είχαν δοθεί στο τέλος του 2012.

Έτσι, αφού ολοκληρώθηκε η εκκαθάριση της Λαϊκής Τράπεζας, η απόσχιση των ελληνικών δραστηριοτήτων και η ανακεφαλαιοποίηση της Τράπεζας Κύπρου, το μέγεθος του τραπεζικού τομέα έπεσε ήδη στο 350% του ΑΕΠ.

Δημοσιονομική πολιτική

Η προσαρμογή των δημοσίων οικονομικών σε ένα βιώσιμο μοντέλο είναι μεγάλης σημασίας ώστε να σταθεροποιηθεί η οικονομία και να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη των εταιριών, των πολιτών και των ξένων επενδυτών. Σε αυτό το πλαίσιο βασικοί άξονες είναι:

1. Συνέχιση της διαδικασίας δημοσιονομικής εξυγίανσης με στόχο το πρωτογενές ισοζύγιο να ανέλθει το 2017 στο 4% του ΑΕΠ και η διατήρηση του σε αυτό το επίπεδο τουλάχιστον στη συνέχεια.
2. Η διόρθωση του υπερβολικού ελλείμματος της γενικής κυβέρνησης το συντομότερο.
3. Για το σκοπό αυτό πρέπει να εφαρμοστούν πλήρως τα συμφωνημένα δημοσιονομικά μέτρα ύψους 7,25% του ΑΕΠ για το 2012/16 καθώς και τα επιπλέον μέτρα για το 2013 ύψους 1,5% του ΑΕΠ.
4. Επίτευξη των ετήσιων στόχων του προϋπολογισμού σύμφωνα με το Μνημόνιο, μέσω επιβράδυνσης του ρυθμού αύξησης των δαπανών στους μισθούς του δημοσίου και κοινωνικών εισφορών, ελαχιστοποιώντας τη συνεισφορά των ευάλωτων ομάδων.
5. Διατήρηση της δημοσιονομικής εξυγίανσης μεσοπρόθεσμα.

Σε περίπτωση μειωμένης απόδοσης των εσόδων ή αύξηση των κοινωνικών δαπανών λόγω των δυσμενών μακροοικονομικών επιπτώσεων, η κυβέρνηση θα πρέπει να είναι έτοιμη να λάβει πρόσθετα μέτρα για τη διατήρηση των στόχων του προγράμματος, μεταξύ άλλων μειώνοντας τις ελαστικές δαπάνες. Κατά τη διάρκεια του προγράμματος, τα ταμειακά έσοδα που υπερβαίνουν τις προβλέψεις του προγράμματος, συμπεριλαμβανομένων τυχόν έκτακτων εσόδων, θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν για τη μείωση του χρέους. Εάν η θετική απόδοση των εσόδων κριθεί μόνιμη, τα πρόσθετα μέτρα μπορούν να μειωθούν τα τελευταία έτη.

Σε αυτό το πλαίσιο, μόνο για το 2013 ο στόχος ήταν πρωτογενές δημόσιο έλλειμμα το 2013 όχι μεγαλύτερο των €395εκ. (2,4% του ΑΕΠ). Το 2013 οι αρχές θα εφαρμόσουν αυστηρά τον Προϋπολογισμό, με πρόσθετα μέτρα μόνιμου

χαρακτήρα ύψους τουλάχιστον €351εκ. (2,1% του ΑΕΠ). Ο δημοσιονομικός στόχος για το 2013 συνοδεύεται από στοιχεία για το μεσοπρόθεσμο δημοσιονομικό πλαίσιο, ιδίως τα ανώτατα όρια δαπανών για το 2013/15 ανά δημόσιο οργανισμό.

Επιπρόσθετα μέτρα για το 2013 θα παρουσιαστούν στη Βουλή και θα πρέπει να ψηφιστούν πριν τη χορήγηση της πρώτης εκταμίευσης του δανείου. Τα πρόσθετα μέτρα εξυγίανσης θα εφαρμοστούν αναδρομικά από την 1η Ιανουαρίου 2013, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά και θα περιλαμβάνουν τα ακόλουθα:

Στο σκέλος των εσόδων:

- Επιπρόσθετα έσοδα από φορολογία ακινήτων κατά τουλάχιστον €70εκ μέσω αναθεώρησης των τιμών βάσης 1980 που εφαρμόζεται σύμφωνα με τις μεταβολές του δείκτη τιμών καταναλωτή για την περίοδο 1980/2012
- κα) τροποποίηση των φορολογικών συντελεστών στις αξίες ζώνης
- Μείωση των δαπανών για αγορά κατοικίας, παύοντας την χρηματοδότηση πρώτης κατοικίας.
- Αύξηση του συντελεστή φορολογίας επιχειρήσεων στο 12,5%.
- Αύξηση του συντελεστή φόρου επί των τόκων και των εσόδων από μερίσματα στο 30%.
- Αύξηση του υποχρεωτικού ποσοστού εισφοράς καταθέσεων των τραπεζών και των νομισματικών ινστιτούτων στο 0,15% από 0,11% με αναλογία 25/60 που αντιστοιχεί στο Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας.
- Μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος για τα οχήματα μέσω τελών κυκλοφορίας και δασμών καυσίμων.
- Θέσπιση μέτρων για έλεγχο δαπανών υγείας.
- Αύξηση συμμετοχής για δημόσιες υπηρεσίες κατά τουλάχιστον 17% των τρεχουσών τιμών.
- Αύξηση του ΦΠΑ σε 18% από 17%.
- Αύξηση του φόρου σε τσιγάρα, καύσιμα, τυχερά παιχνίδια.

- Κατάργηση όλων των εξαιρέσεων στην πληρωμή ετήσιου εταιρικού φόρου €350.

Στο σκέλος των δαπανών:

- Μείωση των μισθών και των συντάξεων του δημοσίου και του ευρύτερου τομέα σύμφωνα με τον πίνακα:

Πίνακας 4-1 Μειώσεις δαπανών σύμφωνα με το Μνημόνιο

Μισθολογικό κλιμάκιο	Μείωση
0-1000	0%
1001-1500	6,5%
1501-2000	8,5%
2001-3000	9,5%
3001-4000	11,5%
4001+	12,5%

(Κεντρική Τράπεζα Κύπρου)

- Μείωση του αριθμού των δημοσίων υπαλλήλων κατά 5000 έως το 2016 μέσω παγώματος προσλήψεων για αυτό το διάστημα.

Παράλληλα, τίθενται οι στόχοι για το δημοσιονομικό ισοζύγιο, το οποίο το 2014 σε πρωτογενές επίπεδο πρέπει να είναι 4,25% του ΑΕΠ, το 2015 2,1% του ΑΕΠ και το 2016 να μετατραπεί σε πρωτογενές πλεόνασμα 1,2% του ΑΕΠ.

Διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις

Προκειμένου να εξασφαλιστεί η μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών, η διαφοροποίηση της οικονομίας καθώς και να μειωθούν οι δυσμενείς επιπτώσεις στην απασχόληση και την ανάπτυξη από την έκθεση της

Κύπρου σε εξωτερικές ακραίες καταστάσεις απαιτούνται δημοσιονομικές-διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις.

Στο πλαίσιο αυτό οι στόχοι είναι οι κάτωθι:

- Η εφαρμογή περαιτέρω μεταρρυθμίσεων στο συνταξιοδοτικό σύστημα προκειμένου:
 - i) να μειωθεί η αυξητική πορεία των συνταξιοδοτικών δαπανών,
 - ii) να εξασφαλισθεί η μακροπρόθεσμη οικονομική βιωσιμότητα του μέχρι το 2060,
 - iii) να περιοριστεί η δημοσιονομική επιδότηση στο Γενικό Σύστημα Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΓΣΚΑ) που αφορά σε πίστωση εισφορών σε τωρινούς, μελλοντικούς συνταξιούχους καθώς και μη ανταποδοτικές συντάξεις. Στο πλαίσιο αυτό οι αρχές συμφώνησαν να εφαρμόσουν τα ακόλουθα μέτρα:
 - διαχωρισμό (σε λογιστικούς όρους) της μη ανταποδοτικής (η οποία θα χρηματοδοτηθεί μέσω φορολόγησης) από την ασφαλιστική (ανταποδοτική) συνταξιοδοτική παροχή,
 - μεταρρυθμίσεις στο ΓΣΚΑ (ελάχιστη ηλικία για θεμελίωση δικαιώματος σύνταξης, ποινή πρόωρης συνταξιοδότησης, αυτόματη ρύθμιση της νόμιμης ηλικίας συνταξιοδότησης ανά 5 έτη κλπ) και στο Σύστημα Συντάξεων Κρατικών Υπαλλήλων (ΣΣΚΥ) (αύξηση νόμιμης ηλικίας συνταξιοδότησης κατά 2 έτη κλπ).
- Οι ιδιωτικοποιήσεις κρατικών και ημι-κρατικών οργανισμών αναμένεται να αποφέρουν τουλάχιστον €1,4δισ. την περίοδο 2013/16.
- Βελτιστοποίηση των συστημάτων και των υπηρεσιών για είσπραξη φόρων.
- Περιοδικός φόρος ακίνητης περιουσίας με βάση τις αποτιμήσεις της αγοράς ακινήτων σύμφωνα με την μοναδιαία φορολογική βάση που θα καθοριστεί από τον δείκτη ακίνητης περιουσίας.

- Δημιουργία νομικού πλαισίου για την υποχρεωτική ετήσια μεταβολή της μοναδιαίας φορολογικής βάσης των ακινήτων που θα καθορίζεται από αρμόδια επιτροπή.

Αγορά εργασίας

Ενώ η αγορά εργασίας της Κύπρου χαρακτηριζόταν από ψηλούς ρυθμούς απασχόλησης και χαμηλά ποσοστά ανεργίας στα χρόνια που προηγήθηκαν της κρίσης, το ξετύλιγμα μη βιώσιμων ανισορροπιών και η επιδείνωση των μακροοικονομικών συνθηκών και προοπτικών, είχαν ως αποτέλεσμα την ραγδαία αύξηση της ανεργίας και σημαντικές προκλήσεις στην αγορά εργασίας μεσοπρόθεσμα.

Μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας μπορούν να αμβλύνουν τις επιπτώσεις της κρίσης στην απασχόληση, να περιορίσουν την μακροπρόθεσμη ανεργία και την ανεργία ανάμεσα στους νέους, να διευκολύνουν την επαγγελματική κινητικότητα και να συμβάλουν στη βελτίωση της μελλοντικής ανθεκτικότητας της Κυπριακής οικονομίας, ενόψει των αρνητικών οικονομικών κλυδωνισμών.

Σε αυτό το πλαίσιο, οι στόχοι είναι:

- Η υλοποίηση μεταρρύθμισης του συστήματος τιμαριθμικής αναπροσαρμογής των μισθών, που να αντιστοιχεί με τη διασφάλιση βιώσιμης βελτίωσης στην ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, και να επιτρέπει να αντικατοπτρίζονται καλύτερα οι εξελίξεις της παραγωγικότητας στη διαμόρφωση των μισθών.
- Η ετοιμασία και εφαρμογή σφαιρικής μεταρρύθμισης των δημοσίων βοηθημάτων, ώστε να επιτευχθεί κατάλληλη ισορροπία μεταξύ της δημόσιας βοήθειας και των κινήτρων για ανάληψη εργασίας, η στόχευση εισοδηματικής στήριξης των πιο ευάλωτων, η ενίσχυση των πολιτικών δραστηριοποίησης και περιορισμός των επιπτώσεων της αυξημένης ανεργίας στα δημόσια οικονομικά

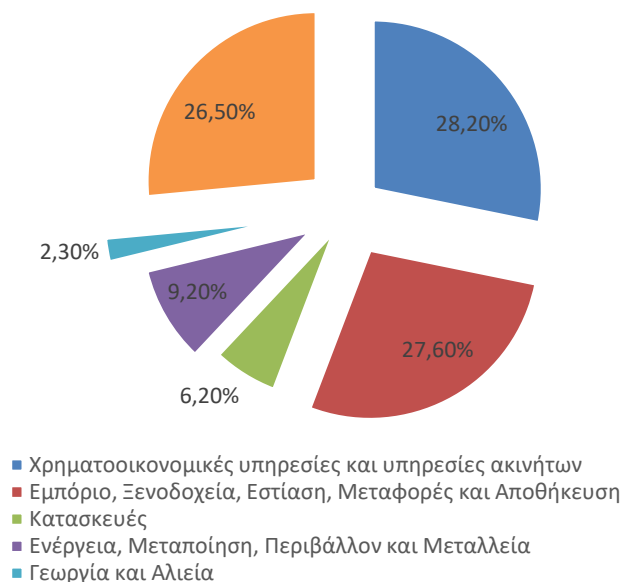
- Η παροχή βοήθειας για άμβλυνση των επιπτώσεων της δυσμενούς ανταγωνιστικότητας και απασχόλησης, συνδέοντας οποιαδήποτε αλλαγή στον ελάχιστο μισθό με τις οικονομικές συνθήκες.

Με σκοπό την αποφυγή των αντίθετων αποτελεσμάτων στην ανταγωνιστικότητα και στην απασχόληση, οι αρχές δεσμεύονται ότι κατά τη διάρκεια του προγράμματος οποιαδήποτε αλλαγή στον κατώτατο μισθό πρέπει να υπόκειται στις εξελίξεις που θα έχουν πραγματοποιηθεί στην οικονομία και την αγορά εργασίας και θα πραγματοποιούνται ύστερα από την καθοδήγηση και συμφωνία με τους εταίρους του προγράμματος. Ο επανακαθορισμός του κατώτατου μισθού θα γίνεται κάθε 12 μήνες (και όχι κάθε 6 μήνες που ίσχυε έως τώρα) και θα πραγματοποιείται την 1η Ιανουαρίου κάθε έτους.

4.3 Προς ένα νέο οικονομικό μοντέλο

Η σοβαρή τραπεζική κρίση έθεσε υπαρξιακά ερωτήματα σχετικά με το μοντέλο ανάπτυξης της κυπριακής οικονομίας και τον ρόλο της ως επενδυτικό και επιχειρηματικό κέντρο. Έτσι, σε αυτή την ενότητα διερευνάται το κατά πόσο θα μπορούσε η Κύπρος να μετασχηματίσει την οικονομία της εκμεταλλευόμενη τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα και την ανταγωνιστικότητά της ώστε να αυξήσει τους μελλοντικούς δυνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης.

Όπως προαναφέρθηκε, την προηγούμενη δεκαετία ο τομέας των υπηρεσιών υπήρξε ο βασικός πυλώνας του μοντέλου ανάπτυξης. Το 2012 οι υπηρεσίες αντιπροσώπευαν το 82,3% της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας, ενώ η βιομηχανία με τις κατασκευές αντιπροσώπευαν το 15,4% με τον αγροτικό τομέα να συνεισφέρει μόνο το 2,3% όπως φαίνεται και στο παρακάτω διάγραμμα.

Εικόνα 4-1 Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία

(CYSTAT)

Ένα ζωτικής σημασίας ερώτημα για την κυπριακή οικονομία κατά την τρέχουσα συγκυρία, είναι η τελική επίδραση στον τομέα των υπηρεσιών από τη δραματική συρρίκνωση του τραπεζικού τομέα, την επιβολή ελέγχων στην κίνηση κεφαλαίων και το πλήγμα στην εμπιστοσύνη και τη φήμη της Κύπρου, κυρίως από το «κούρεμα» των καταθέσεων. Ωστόσο, παρά τις δυνητικά οδυνηρές μακροοικονομικές συνέπειες από αυτές τις εξελίξεις, εκφράζονται ευνοϊκές απόψεις για το μεσοπρόθεσμο μέλλον του κλάδου των υπηρεσιών. Εν ολίγοις, πολλοί ξένοι φορείς με εμπειρία στην τοπική οικονομία, θα συνεχίσουν να δραστηριοποιούνται εκεί θεωρώντας ότι εξακολουθούν να υπάρχουν ευνοϊκές συνθήκες γιατί:

- Η εμπειρία και εξειδίκευση διαφόρων επαγγελματιών (δικηγόροι, λογιστές κλπ) και οι σχέσεις που έχουν αναπτύξει με ξένες επιχειρήσεις, είναι σοβαρό αντικίνητρο για αυτές ώστε να μετακινηθούν εκτός της Κύπρου.
- Το φορολογικό καθεστώς εξακολουθεί να είναι ευνοϊκό, παρά την αύξηση του εταιρικού φόρου από 10% σε 12,5%.
- Η χώρα θεωρείται ότι έχει πολιτική σταθερότητα και είναι φιλική στις επιχειρήσεις, ειδικά σε σχέση με τις εναλλακτικές που έχουν αυτές.

Παρ' όλα αυτά, στο βαθμό που ο χρηματοπιστωτικός τομέας δεν θα εξέλθει αλώβητος από την κρίση, η συνεισφορά του στο ΑΕΠ θα πρέπει να συμπληρωθεί από άλλες πηγές ώστε να επιστρέψει σε βιώσιμη ανάπτυξη. Σύμφωνα με το Μνημόνιο, το μέγεθος του τραπεζικού τομέα μακροπρόθεσμα θα πρέπει να είναι στο 300% του ΑΕΠ. Έτσι, η Κύπρος θα πρέπει να αναζητήσει ένα νέο μοντέλο ανάπτυξης προς ένα πιο διαφοροποιημένο πακέτο υπηρεσιών. Μάλιστα, αυτό θα ήταν αναγκαίο να συμβεί ακόμα κι αν δεν είχε έλθει η οικονομία σε κατάσταση κρίσης.

Οι επιχειρηματικές υπηρεσίες μπορούν να συνεχίσουν να είναι ένας τομέας υπεροχής, υπό την προϋπόθεση περαιτέρω διαφοροποίησης και ανάπτυξης νέων συγκριτικών πλεονεκτημάτων που θα αντισταθμίσουν τις αρνητικές συνέπειες της κρίσης. Οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στο πλαίσιο του προγράμματος προσαρμογής αποσκοπούν στη δημιουργία ενός φιλικότερου επιχειρηματικού περιβάλλοντος και δημιουργούν το έδαφος ώστε ο ιδιωτικός τομέας να προσελκύσει νέου είδους επενδύσεις.

Αναμφίβολα, ένας από τους πυλώνες του μελλοντικού μοντέλου ανάπτυξης της Κύπρου πρέπει να είναι ο τουρισμός. Μέχρι στιγμής, ο τουρισμός ήταν ο πιο σημαντικός εξαγωγικός κλάδος της οικονομίας, τόσο σε όρους προστιθέμενης αξίας όσο και σε όρους απασχόλησης. Παρά την πτωτική του πορεία τα τελευταία έτη, το 2012 κατείχε το αξιοσημείωτο μερίδιο του 10,8% του ΑΕΠ. Η συνεισφορά του είναι ακόμα μεγαλύτερη αν συνυπολογιστούν οι δευτερογενείς επιδράσεις, όπως για παράδειγμα η ζήτηση που δημιουργεί για προϊόντα και

υπηρεσίες άλλων τομέων. Οι ειδικοί του κλάδου θεωρούν ότι η τρέχουσα κρίση δίνει την ευκαιρία περαιτέρω βελτίωσης του τουριστικού μοντέλου της Κύπρου. Έμφαση πρέπει να δοθεί στην ανταγωνιστικότητα των τιμών, την ανάπτυξη νέων αγορών (πχ ιατρικός τουρισμός), την κατασκευή πολυτελών μαρινών και τη δημιουργία καζίνο.

Σχετικά με τον πρωτογενή τομέα, επιβάλλεται η αύξηση της συνεισφοράς του στο ΑΕΠ. Το κλίμα, η τεχνογνωσία του πληθυσμού και τα πλεονεκτήματα της μεσογειακής διατροφής οφείλουν να γίνουν εκμεταλλεύσιμα από την κυπριακή οικονομία. Ωστόσο, ο σχεδιασμός μιας νέας αγροτικής πολιτικής πρέπει να γίνει με προσοχή ώστε να αποφύγει υπερβολική εξάρτηση από τις ευρωπαϊκές επιδοτήσεις ή να εκτεθεί στον ανταγωνισμό από άλλες χαμηλού κόστους οικονομίες.

Ίσως ο πλέον σημαντικός πυλώνας του νέου μοντέλου ανάπτυξης της κυπριακής οικονομίας να είναι τα κοιτάσματα υδρογονανθράκων που ανακαλύφθηκαν στον θαλάσσιο χώρο του νησιού. Η διαδικασία επεξεργασίας και αξιολόγησης των κοιτασμάτων είναι ακόμα εν εξελίξει αλλά τα πρώτα αποτελέσματα είναι αρκετά αισιόδοξα.

Ωστόσο, για να καταστούν τα κοιτάσματα βασική πηγή εισοδημάτων, χρειάζονται σημαντικές επενδύσεις σε υποδομές. Προς το παρόν, δεν υπάρχει καν συμφωνία για τη μεταφορά του φυσικού αερίου, όταν αυτό εξορυχτεί. Διάφορες ιδέες όπως η μεταφορά του σε υγροποιημένη μορφή ή η κατασκευή αγωγού επεξεργάζονται, χωρίς όμως τελική απόφαση.

Ο τομέας της ενέργειας συνιστά μια νέα και δυνητικά λαμπρή ευκαιρία για τη χώρα. Τα οφέλη από την εκμετάλλευση του αερίου δεν περιορίζονται μόνο στα έσοδα από την παροχή αδειών, τα έσοδα από τις πωλήσεις και τις έμμεσες επενδύσεις, αλλά διαχέονται σε ολόκληρη την οικονομία. Επιπλέον, η μετατροπή της Κύπρου σε ενεργειακό κόμβο, θα αυξήσει τη γεωπολιτική ισχύ της και θα της προσδώσει περαιτέρω επιρροή στην ευρύτερη περιοχή.

5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο συνδυασμός διαρθρωτικών αδυναμιών και μακροοικονομικών ανισορροπιών την προηγούμενη δεκαετία, αποδυνάμωσε τις προσδοκίες σχετικά με τη βιωσιμότητα του χρέους της Κύπρου και τελικά την ανάγκασε να καταφύγει σε πρόγραμμα διάσωσης από την Ευρώπη και το ΔΝΤ. Μεταξύ αυτών των αδυναμιών, εξέχοντα ρόλο είχε ο υπερμεγέθης τραπεζικός τομέας με έκθεση στην Ελλάδα, ο υπερδανεισμένος ιδιωτικός τομέας, η χειροτέρευση της ανταγωνιστικότητας και του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και τέλος, ο δημοσιονομικός εκτροχιασμός των τελευταίων πέντε ετών. Οι δανειστές απαίτησαν από την Κύπρο να λάβει μια σειρά από μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής και να υιοθετήσει διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις σε μια προσπάθεια να δώσει ώθηση στην ανταγωνιστικότητα της οικονομίας. Επίσης, απαίτησαν ένα μεγάλο μέρος του κόστους διάσωσης του τραπεζικού τομέα, να πέσει στους ώμους των καταθετών. Αυτή η απόφαση προκάλεσε σοκ στην τοπική οικονομία, μείωσε το μέγεθος του τραπεζικού τομέα κατά 200% και κατέστησε αναγκαία την επιβολή περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων ώστε να αποφευχθεί η κατάρρευση. Εκτός από την αναταραχή που προκάλεσαν αυτές οι αποφάσεις, προκάλεσαν καίριο πλήγμα στην εμπιστοσύνη και θα έχουν μακροπρόθεσμες συνέπειες στο μοντέλο ανάπτυξης της οικονομίας.

Τα μέτρα που ελήφθησαν σε συνδυασμό με το πακέτο διάσωσης των €10 δις, επαρκούν για να χρηματοδοτήσουν τις ανάγκες της οικονομίας για την περίοδο που προβλέπει το πρόγραμμα, δηλαδή 2013 – 2016. Επίσης, εκτιμάται ότι θα καταστήσουν το χρέος βιώσιμο, αλλά η υπόθεση αυτή είναι άμεσα εξαρτημένη από την πορεία της δημοσιονομικής προσαρμογής, καθώς επίσης και από την πορεία του ρυθμού ανάπτυξης.

Οι μεσοπρόθεσμες μακροοικονομικές προοπτικές παραμένουν ασταθείς, απόρροια της διάχυσης των προβλήματων του χρηματοοικονομικού τομέα στην πραγματική οικονομία και της κρίσης εμπιστοσύνης. Οι τελευταίες εκτιμήσεις της Κεντρικής Τράπεζας ανεφέρονται σε πτώση του ΑΕΠ κατά 11,9% το 2013 και 4,7% το 2014.

Μακροπρόθεσμα, η συρρίκνωση του τραπεζικού τομέα απαιτεί τον μετασχηματισμό του μοντέλου ανάπτυξης της Κύπρου. Παρότι η χώρα αναμένεται να διατηρήσει ορισμένες από τις ευνοϊκές προϋποθέσεις που της προσδίδουν πλεονέκτημα ως επιχειρηματικό κέντρο, έχει ανάγκη από ένα νέο, πιο διαφοροποιημένο πρότυπο ανάπτυξης που θα την οδηγήσει ξανά σε βιώσιμα μονοπάτια ανάπτυξης. Ο τομέας των υπηρεσιών μπορεί να συνεχίσει να είναι ένας τομέας υπεροχής, χρειάζεται όμως περαιτέρω διαφοροποίηση και ανάπτυξη νέων πλεονεκτημάτων. Αναμφίβολα, ένας βασικός πυλώνας ανάπτυξης θα είναι ο τουρισμός. Υπό αυτό το πρίσμα, η τρέχουσα κρίση δίνει την ευκαιρία καθιέρωσης ενός νέου μοντέλου στον τουρισμό, με έμφαση στην ανταγωνιστικότητα των τιμών. Το ίδιο ισχύει και για τον πρωτογενή τομέα. Εν τέλει, η ανακάλυψη αποθεμάτων φυσικού αερίου δημιουργεί το έδαφος για τη μετατροπή της Κύπρου σε διεθνή ενεργειακό κόμβο. Αν τα κοιτάσματα αποδειχτούν εκμεταλλεύσιμα, θα απαιτηθούν μεγάλα έργα σε υποδομές ενώ θα ληφθούν και πολύ σημαντικές γεωπολιτικές αποφάσεις.

Τελικά, η ικανότητα της Κύπρου να ξεπεράσει αυτή την πολύ δύσκολη περίοδο θα εξαρτηθεί από την προσήλωση, τη δημιουργικότητα και την ψυχραιμία των κατοίκων. Στο παρελθόν, σε ακόμα πιο δύσκολες στιγμές έχουν αποδείξει ότι διαθέτουν αυτές τις ικανότητες. Έτσι, υπάρχει η αισιοδοξία ότι και τώρα θα υπάρχει το ίδιο αποτέλεσμα με συνέπεια η Κύπρος να βρεθεί σύντομα και πάλι σε πορεία βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ

- Αντζουλάτος, Α. (2011), *Κυβερνήσεις, Χρηματαγορές & Μακροοικονομία*, Εκδόσεις Διπλογραφία.
- Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία, ec.europa.eu/eurostat.
- Έκθεση ΔΝΤ, διαθέσιμη στο <http://www.imf.org/external/np/ms/2010/070510.htm>.
- Ιστοσελίδα Στατιστικής Υπηρεσίας Κύπρου (CYSTAT), <http://www.mof.gov.cy/mof/cystat/>
- Ιστοσελίδα Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου, <http://www.centralbank.gov.cy/>
- Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, www.ecb.int
- Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής, διαθέσιμο στο <http://www.moi.gov.cy>
- Blanchard, O., Μακροοικονομική, Επίκεντρο 2006.
- EU Commission, European Economy, Occasional Papers 101, Macroeconomic Imbalances – Cyprus, July 2012.
- EU Commission, The 2012 Ageing Report, Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2010 – 2060).
- Krugman, P., (2008), Μακροοικονομική, Επίκεντρο
- Mankiw, G. (2002), Macroeconomics (5th ed.). Worth
- OECD Economic Outlook, December 2012
- PIMCO, Independent Due Diligence of the Banking System of Cyprus, διαθέσιμο στο http://www.centralbank.gov.cy/media/pdf_gr/CyprusIndependentDueDiligenceReport_18April.pdf
- Rose, A.K., (2000). One Money, One Market? The Effect of Common Currencies on International Trade. Economic Policy, No 30, pp.449 - 461